ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΤΟΣ Α'. | ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 8 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1881 | ΑΡΙΘ. 32

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ. — Δημοτικὰ Ἀθηνῶν. — Περὶ τῶν στρατιωτικῶν ἡμῶν βουλευτῶν. — Ὁ Θεὸς ἐψηφοφορήθη καὶ οὐχὶ ὁ κ. Ι. Σίμων. — Οἱ ἀληθεῖς παράγοντες τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας θρησκεία καὶ ἐλευθερία. — Πρώτη ἀρχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου. — Ἔχει ψυχὴν ἡ γυνή; — Κεκαλυμμένη προτομή. — Βιβλιογραφία.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΑΘΗΝΩΝ

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον ἀριθμόν.)

Γ'.

Τὸ ζήτημα τοῦ θεάτρου πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν, καὶ τοῦτο ἐν συντομίᾳ, διὰ τὸ στενὸν τοῦ χώρου. Ἡ πρώην δημοτικὴ ἀρχὴ ἐσκέφθη καὶ περὶ δημοτικοῦ θεάτρου, πάντες δ' ἐχειροκρότησαν τὴν ἀπόφασιν ἐκείνην, διότι ὅταν δῆμός τις εὐημερῇ, ἐκτὸς τῶν πρὸς συντήρησιν καὶ ὑγείαν τῶν δημοτῶν, ὀφείλει νὰ σκέπτηται καὶ περὶ τῆς τέρψεως καὶ διδασκαλίας αὐτῶν· πρὸ παντὸς δὲ τῶν πρὸς τέρψιν εἶναι καὶ ἡ ἀνέγερσις δημοτικοῦ θεάτρου. Ἦτο ἐντροπὴ ἐκεῖ ἔνθα ἀνέτειλαν ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ὁ Μένανδρος, ἐκεῖ ἔνθα βλέπει τις σήμερον, ἔστω καὶ εἰς ἐρείπια σχεδὸν κατεστραμμένα τὰ θέατρα τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Ἡρώδου, νὰ μὴ ὑπάρχῃ δημοτικὸν ἢ καὶ δημόσιον θέατρον, ἀλλὰ νὰ συνοστίζωνται τὸν χειμῶνα εἰς κτίριον, δι' ἀχυρῶνα ἢ ἄλλην οἱανδήποτε ἀποθήκων κατάλληλον ἢ διὰ θέατρον. Καὶ τὸ μὲν θέρος ἀναπνέει τις ἐν Φαλήρῳ τὸν θαλάσσιον ἀέρα, ἢ τέρπεται τὰς ἑσπέρας ἐν τῷ Ἀπόλλωνι ἢ τοῖς Ὀλυμπίοις, τὸν δὲ χειμῶνα; Τρέμει ὁ δυστυχὴς ἐργολάβος θεάτρου οἱουδήποτε, ἐκ τοῦ φοβεροῦ ἐνοικίου, τὸ ὁποῖον ζητεῖ ὁ κάτοχος τοῦ δῆθεν θεάτρου· τὰ πλεῖστα τῶν θεωρείων εἰσὶ σχεδὸν ἰδιόκτητα καὶ ὁ ἐργολάβος, ἐὰν θελήσῃ νὰ φέρῃ καλὸν ὄντως θίασον, θὰ ναυαγήσῃ, διότι οἱ καλοὶ ἠθοποιοὶ ἀπαιτοῦσι καὶ δικαίως, καλὴν ἀμοιβήν.

Ἰδοὺ τίνος ἕνεκεν οἱ πάντες ηὐχήθησαν τὴν εὐώδωσιν τοῦ ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς ἀρξαμένου θεάτρου. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ πρώην δήμαρχος εἶναι ἀξιόμεμπτος διὰ τὸ συμβόλαιον, τὸ ὁποῖον κατήρτισε μὲ τὴν ἑταιρίαν τοῦ θεάτρου, διότι ὤφειλε νὰ ἐξασφαλίσῃ κάλλιον τὸν Δῆμον, οὐχὶ δὲ ν' ἀφήσῃ αὐτὸν ἔρμαιον τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου κερδοσκόπου· ὤφειλεν, ὅταν ἔδιδε τὸ πρὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης οἰκόπεδον, ὑπολογιζόμενον τότε εἰς ἑκατὸν στρογγύλας χιλιάδας δραχμῶν τῆς ἐκτιμήσεως μάλιστα στηριχθείσης εἰς τιμὴν ἐλάσσονα τῆς προσφερομένης εἰς οἰκόπεδα τῆς αὐτῆς θέσεως, νὰ φροντίσῃ, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν σπουδαίαν ταύτην περιουσίαν τοῦ Δήμου ἐν περιπτώσει διαλύσεως τῆς ἑταιρίας, ὤφειλε νὰ φροντίσῃ περὶ ἀποπερατώσεως τοῦ θεάτρου, ἀφ' οὗ αἱ μετοχαὶ τῆς ἑταιρίας ἐπραγματοποιήθησαν καὶ οὐχὶ ν' ἀφεθῇ τὸ κτίριον καὶ νὰ καταντήσῃ σχεδὸν ἐρείπιον· περὶ τούτων πάντων ὤφειλεν ἐγκαίρως νὰ φροντίσῃ ὁ πρώην δήμαρχος καὶ οὐχὶ νὰ εὑρεθῇ μετ' οὐ πολὺ ἡ ἑταιρία ὀφειλέτις δεκαπεντακισχιλίων δραχμῶν, ὁ δὲ

δανειστὴς νὰ φροντίσῃ, ὥστε μικροῦ δεῖν νὰ ἐκθέσῃ εἰς πλειστηριασμὸν τὴν περιουσίαν αὐτὴν τοῦ Δήμου. Κερδοσκόποι πρὸ καιροῦ κατακλύσαντες τὰς Ἀθήνας, διεῖδον ὁποῖον τὸ κέρδος τοῦ θεάτρου, ἐὰν ἐξεπλειστηριάζετο τὸ κτίριον, ἠγόραζον αὐτὸ οἱ ἴδιοι καὶ ἀπετελείουν τὸ θέατρον· ἡμεῖς δὲν ἀδικοῦμεν τοὺς κερδοσκόπους τούτους, διότι φροντίζουσιν ὅθεν δήποτε αἰσθάνονται κέρδος, νὰ μὴ ἀφήσωσι νὰ τοῖς διαφύγῃ τοῦτο· ἀλλ' ἂν εἰσιν ἀξιέπαινοι οὗτοι, φροντίζοντες νὰ ἐπαυξήσωσι τὰ εἰσοδήματά των, ὁποίας μομφῆς ἀξία εἶναι ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ ἡ ἀφήνουσα εἰς αὐτοὺς τὴν περιουσίαν της;

Ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν ἀγγελίαν τὴν προτεταγμένην τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ ἑταιρίας πρὸς ἀνέγερσιν καὶ διατήρησιν θεάτρου ἐν Ἀθήναις, τῆς 11 Νοεμβρίου τοῦ 1874, ὑπογεγραμμένην καὶ ὑπὸ τοῦ πρώην Δημάρχου, τὰ ἑξῆς: «Τὸ ὑπὸ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων, προσφερόμενον οἰκόπεδον ἐκτάσεως ὑπερβαινούσης τοὺς τρισχιλίους πήχεις ἐξετιμήθη ἀντὶ δραχμῶν 100,000. Ἡ γενομένη ἐκτίμησις ἐστηρίχθη εἰς τιμὴν ἐλάσσονα τῆς προσφερομένης εἰς οἰκόπεδα τῆς αὐτῆς θέσεως. Τὴν ἀξίαν δὲ ταύτην τοῦ οἰκοπέδου θέλει λάβει ὁ Δῆμος εἰς μετοχὰς ἐν τῇ συστηθησομένῃ ἑταιρίᾳ.

«Προστιθεμένης λοιπὸν τῆς ἀξίας τοῦ οἰκοπέδου εἰς τὴν ἀπαιτουμένην διὰ τὸ θέατρον δαπάνην, ἀποτελεῖται ποσὸν δραχ. 500,000, ὅπερ ἐπόμενον ἦτο νὰ ὁρισθῇ ὡς τὸ μετοχικὸν κεφάλαιον τῆς ἑταιρίας.

«Οἱ ὅροι ὅμως, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἡ Δημοτικὴ ἀρχὴ Ἀθηναίων, ἀποβλέπουσα εἰς τὰ ἐκ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ θεάτρου πλεονεκτήματα τῆς πόλεως, προσφέρει τὸ οἰκόπεδον, δὲν θέτουσι τὸν Δῆμον εἰς τὴν αὐτὴν πρὸς τοὺς ἄλλους μετόχους μοῖραν· δύναται δέ τις μάλιστα νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ προσφορὰ αὕτη ἐξομοιοῦται πρὸς δώρησιν, διότι ὁ Δῆμος δὲν θέλει μετέχει τῶν καθαρῶν κερδῶν τῆς ἑταιρίας, εἰμὴ μόνον ἐὰν καὶ καθ' ὅσον ὑπερβαίνουσι ταῦτα τὸν ὅρον τῶν 8 %.»

Ἐν ἄλλοις λόγοις ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται, ὅτι ἡ Δημοτικὴ ἀρχὴ παρέδιδεν οἰκόπεδον εἰς ἑταιρίαν προσδοκῶσαν ἄφθονα τὰ κέρδη, οἱονεὶ δωρεάν! Ἡ ἀπεμπόλησις, οὕτως εἰπεῖν, αὕτη περιουσίας τοῦ Δήμου ὑπὸ τῆς πρώην Δημοτικῆς ἀρχῆς, εἶναι ἀδικαιολόγητος! Καὶ παρ' ὀλίγον ὁ Δῆμος καὶ τὴν περιουσίαν του ν' ἀπολέσῃ καὶ τὴν ἐλπίδα ἀνεγέρσεως θεάτρου ἐν Ἀθήναις.

Εὐτυχῶς ἐγκαίρως λαβὸν γνῶσιν τὸ σήμερον δημοτικὸν συμβούλιον, ἀνέτρεψεν, οὕτως εἰπεῖν, τὰ σχέδια τῶν κερδοσκόπων τούτων, ἐκλέξαν ἐπιτροπὴν ἐκ τεσσάρων δημοτικῶν συμβούλων καὶ τοῦ Δημάρχου, ἡ ὁποία νὰ συνενοηθῇ μετὰ τῶν μετόχων τοῦ θεάτρου, περὶ τῆς ἀξίας, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτοι δύνανται νὰ πωλήσωσι πρὸς τὸν Δῆμον τὰς μετοχάς των, πρὸς δὲ νὰ φροντίσῃ ὅπως ἐξεύρῃ χρήματα, δι' ὧν ν' ἀγορασθῶσιν αἱ μετοχαὶ αὗται. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἐξελέξατο καὶ τετραμελῆ ἐκ νομομαθῶν ἐπιτροπήν, οἱ ὁποῖοι, ἀφ' οὗ μελετήσωσι τὸ ζήτημα, νὰ φέρωσι τὴν γνώμην των περὶ τοῦ τίνα εἰσὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Δήμου ἐπὶ τοῦ θεάτρου τούτου καὶ πῶς συμφερώτερον ὁ Δῆμος δύναται ν' ἀποκτήσῃ αὐτό. Πρὸς τούτοις δ' ἐφρόντισεν ἡ δημοτικὴ ἀρχή, ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἀπέναντι οἱασδήποτε διὰ πλειστηριασμοῦ πωλήσεως τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ θεάτρου.

Ἐλπίζομεν, ὅτι αἱ προσπάθειαι τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς θὰ στεφθῶσι δι' ἐπιτυχίας, θὰ ἐξευρεθῶσι δὲ χρήματα, οὐ μόνον πρὸς ἐξαγορὰν τῶν μετοχῶν, ἀλλὰ καὶ πλειότερα πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου, ὅπερ ἐὰν κατορθωθῇ, θὰ ἔχωσιν αἱ Ἀθῆναι ἐπὶ τέλους θέατρον, πληροῦν τὰς πρὸς τέρψιν καὶ διδασκαλίαν τῶν δημοτῶν ἀνάγκας, καθὼς καὶ τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν πόλιν ἡμῶν ξένων.

Δ.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ζητημάτων, τὰ ὁποῖα θίγουσι τὴν ὑγείαν τῆς πόλεως ἀφ' ἑνός, καθωραΐζουσι δ' αὐτὴν ἀφ' ἑτέρου, εἶναι καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀγορᾶς, ἢ τῶν ἀγορῶν μάλιστα. Ἐκεῖ, ἔνθα εὑρίσκεται σήμερον ἡ ἀγορά, πάντες ὁμολογοῦσιν, ὅτι δὲν ἐκπληροῖ τὸν προορισμόν της· ξύλινα παραπήγματα, ἐμπηχθέντα ἀπὸ τῆς βαυαροκρατίας ἔτι εἰς χῶρον, ὑφ' ὃν ὑποκρύπτονται ἴσως κειμήλια τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἔπρεπε πρὸ πολλοῦ ν' ἀφαιρεθῶσιν, ὁ δὲ χῶρος νὰ παραδοθῇ πρὸς ἀρχαιολογικὰς μελέτας. Ἡ πρώην δημοτικὴ ἀρχὴ ἐσκέφθη νὰ ἄρῃ τὴν ἀγορὰν ἐκεῖθεν, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ πρώην δήμαρχος ἐσκέφθη τοῦτο τὰς παραμονὰς τῶν δημοτικῶν ἐκλογῶν, αἵτινες ἐδείχθησαν ἐναντίαι αὐτοῦ, ἐπομένως τὰς παραμονὰς τῆς πτώσεώς του. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἐὰν ἐνόμιζεν, ὅτι ἡ ἀγορὰ θὰ ἦτο μέσον δι' αὐτὸν δημοκοπίας, κατὰ τόσον ὑπῆρξεν αὕτη εἰς τὴν νέαν δημοτικὴν ἀρχὴν μέσον δυσχερειῶν ἀκατονομάστων. Ἠνεῴχθησαν βαθεῖς λάκκοι, προωρισμένοι διὰ τὰ θεμέλια τῆς ἀγορᾶς ἐκείνης, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἐτέθησαν ταῦτα, ἀλλ' ὁ πέριξ τόπος, καθίστατο σχεδὸν ἀκατοίκητος, ἐπειδὴ οἱ λάκκοι οὗτοι ἐπληροῦντο παντὸς εἴδους ἀκαθαρσιῶν, χρήματα διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου δὲν ὑπῆρχον καὶ ὅμως ἡ νέα δημοτικὴ ἀρχὴ εἶχε νὰ παλαίσῃ κατὰ δύο κακῶν: ἢ νὰ κλείσῃ τοὺς λάκκους καὶ νὰ ἀφήσῃ πάλιν τὸ μέρος ἐκεῖνο διὰ πλατεῖαν, ἢ νὰ ἀνεγείρῃ τὴν ἀγοράν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἓν καὶ διὰ τὸ ἄλλο ἀπῃτοῦντο χρήματα, καὶ χρήματα δὲν ἀφῆκαν εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Δήμου. Ἐπὶ τέλους μετὰ πολλὰς ἐρεύνας καὶ συζητήσεις ἀπεφασίσθη ἡ ἀνέγερσις ἀγορᾶς, ἀλλ' ἀγορᾶς οὐχὶ κατὰ τὸ σχέδιον, ὅπερ εἶχεν ἐν νῷ μόνον ἡ πρώην δημοτικὴ ἀρχή, ἀλλ' εὐρύτερον καὶ καλλίτερον διὰ κεντρικὴν ἀγοράν. Ἴσως πολλοὶ κακίζουσι τὸ εἶδος τῆς ἤδη ἐγειρομένης ἀγορᾶς, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἦτο αὕτη σιδηρᾶ ὅλη καὶ οὐχὶ ἐκ πέτρας, ἀλλ' ὁ μηχανικὸς τῆς πόλεως προέβη εἰς τοιοῦτόν τι κτίσιμον οὐχὶ δι' ἄλλον λόγον, εἰμὴ διότι οὕτω ἀπαιτοῦσι τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου. Καὶ ἐξηγούμεθα: εἰς τὴν Εὐρώπην, ἔνθα αἱ πλεῖσται τῶν ἀγορῶν εἰσὶ σιδηραῖ, κατασκευάζονται ἐκ σιδήρου, ἵνα κατέχωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν μικρότερον χῶρον, ἐπειδὴ ἐκεῖ ἔλαττον διατρίβουσιν οἱ ἀγορασταὶ ἐν αὐταῖς, πρὸς δὲ καὶ διότι οἱ ἔχοντες τὰ καταστήματα ἐν αὐταῖς δὲν κατοικοῦσιν ἐντὸς αὐτῶν, ἐν ᾧ ἐδῶ ὁ κρεοπώλης, ὁ λαχανοπώλης, ὁ ὀπωροπώλης καὶ λοιποὶ ἐννοοῦσι νὰ κατοικῶσι καὶ ἐντὸς τῶν καταστημάτων των. Ἄλλως τε κυρίως τὸ ζήτημα ἐὰν ἡ ἀγορὰ ἦναι πετρίνη ἢ μαρμαρίνη καὶ οὐχὶ σιδηρᾶ, εἶναι τὸ ἧττον ἐνδιαφέρον. Τὸ κυριώτερόν ἐστιν ἡ ἀγορὰ νὰ ᾖ καθαρά, αἱ δ' ἐξ αὐτῆς ἀκαθαρσίαι νὰ ῥίπτωνται εἰς ὑπόνομον· τούτου δ' ἕνεκα καὶ ἡ νῦν δημοτικὴ ἀρχὴ ἐνέγραψεν εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ τρέχοντος ἔτους τὸ ἐξοδον τῆς κατασκευῆς ὑπονόμου τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς ἀπὸ τῆς ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Ὁμονοίας μέχρι τοῦ μεγάλου Μοναστηρίου.

Δὲν διατεινόμεθα, ὅτι ἡ ἐγειρομένη ἤδη ἀγορὰ θὰ ἐξαρκέσῃ διὰ τὰς καθ' ἡμέραν αὐξανομένας τῆς πόλεως ἀνάγκας. Ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν καθ' ἑκάστην αὐξάνει, μία δὲ ἀγορά, ἐὰν καταργηθῇ ἡ νῦν ὑπάρχουσα καὶ ἡ μικρὰ τῆς συνοικίας τοῦ Ψυρρῆ δὲν ἐξαρκοῦσι. Καλὸν δὲ θὰ ἦτο ὁ Δῆμος νὰ φροντίσῃ ὅπως ἐξαγοράσῃ μέρος τῶν οἰκοπέδων πρὸς τὴν βόρειον πλευρὰν καὶ αὐξήσῃ οὕτω τὸν δρόμον ὡς οἷόν τε πλειότερον, ὅπως ἡ νέα ἀγορὰ ἔχῃ τοὐλάχιστον τὴν βόρειον καὶ τὴν δυτικὴν πλευρὰν μᾶλλον εὐάερους, ἀφ' οὗ εἶναι ἀδύνατον ν' αὐξηθῇ πρὸς τὴν ἀνατολικὴν καὶ νότιον, ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ κρημνισθῶσιν οἰκίαι μεγάλαι πρὸς τὰς πλευρὰς ἐκείνας ἐκτισμέναι, ὁ δὲ Δῆμος ἀδύνατον νὰ ὑποβληθῇ εἰς κολοσσιαίας ἀποζημιώσεις, ἐν ᾧ πρὸς τὰς ἄλλας πλευράς εἰσιν ἀφ' ἑνὸς μάνδραι, τὰς ὁποίας τὸ μὲν δύναται ὁ Δῆμος, τὸ δὲ οἱ παρόδιοι ν' ἀποζημιώσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ εὐρεῖα ὁδὸς Ἀθηνᾶς. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ κτισθῇ μία ἀγορὰ κεντρική, καταλληλότερον μέρος ἄλλο δὲν ὑπῆρχεν, οὐδ' ἠδύνατο σήμερον νὰ εὕρῃ ἡ νῦν δημοτικὴ ἀρχή, ἀφ' οὗ μάλιστα, ἕνεκα τῆς παρελθούσης, ἐτέθη εἰς τὸ δίλημμα ἢ νὰ καλύψῃ, ὡς εἴπομεν, τοὺς ἀνεῳχθέντας λάκκους, ἢ νὰ ἐγείρῃ ἀγοράν, ἀμφότερα δὲ ἀπῄτουν χρήματα.

Πλὴν δὲν ἀρκεῖ μία ἀγορά, ἡ κτιζομένη κεντρική, μετὰ τῆς τῆς συνοικίας τοῦ Ψυρρῆ, ὅπως καλύψῃ τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως. Ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ σκέπτεται, μετὰ τὴν ἀποπε-

ράτωσιν τῆς ἤδη ἐγειρομένης, ἥτις εὐελπιστεῖ, ὅτι θέλει παραδοθῆ εἰς χρῆσιν τοῦ κοινοῦ τὴν 1 Μαρτίου τοῦ ἔτους 1882, νὰ προβῆ καὶ εἰς τὴν ἀνέγερσιν δύο ἔτι μικροτέρων, μιᾶς κατὰ τὴν συνοικίαν Νεαπόλεως, ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ προτάσεις ἐγένοντο αὐτῇ ὅπως κτισθῇ παρ' ἰδιώτου, ὅστις νὰ νέμηται αὐτὴν ἐπὶ ἔτη, κατόπιν δ' ἀποδοθῇ τῷ Δήμῳ, καὶ ἑτέραν κατὰ τὴν συνοικίαν Πλάκας, ἴσως δ' ἀφεθῇ καὶ ἡ νῦν ὑπάρχουτα μέχρι τῆς ἀνεγέρσεως τῶν δύο ἐν σχεδίῳ καὶ ὑπ' ὄψει εὑρισκομένων, ὅπως τοὐλάχιστον ἐκπληροῖ τὰς ἀνάγκας τῶν κατοικούντων τὴν συνοικίαν Πλάκας, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον εἶναι ζήτημα, ἀφορῶν τὴν σκέψιν τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, περὶ οὗ πεποίσμεθα, ὅτι ἐγκαίρως θέλει φροντίσει.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΗΜΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ

Δὲν θὰ διδάξωμεν καινόν τι βεβαίως ἐπιλαμβανόμενοι ζητήματος πολιτικοὺς μέν τινας πολλάκις ἀνησυχήσαντος, ἐν δὲ τῷ λαῷ αἴσθησιν ἐμποιήσαντος. Κοινὴ ἤδη πεποίθησις ὑπάρχει, ὅτι καὶ διὰ τὸ ἔθνος ὡς καὶ διὰ τὸν στρατὸν ἐπιβλαβὲς, ἐν γένει δὲ ἄδικόν ἐστι τὸ προνόμιον τῶν στρατιωτικῶν τοῦ ἐκλέγεσθαι βουλευταί. Ἡ κοινὴ αὕτη πεποίθησις πλέον ἢ ἅπαξ ἐκφρασθεῖσα κατέστη κοινὴ γνώμη καὶ δὴ ἀληθὴς κοινὴ γνώμη. Ἐπειδὴ ὅμως συνήθως ἡ κοινὴ γνώμη δὲν ἐρευνᾷ κατὰ τὴν ἀπόφασίν της καὶ τὰς ἐπωτέρας αἰτίας καὶ τὰ ἀπωτέρω ἀποτελέσματα, ἐπιχειροῦμεν παρακατιόντες ἡμεῖς τοῦτο δι' ὀλίγων νὰ πράξωμεν.

Παρατρέχομεν τὰ αἴτια τὰ προκαλέσαντα τὴν σύνταξιν τοῦ τραγελαφικοῦ 71ου τοῦ Συνταγματικοῦ ἡμῶν Χάρτου ἄρθρου, ἐπειδὴ ἔνθα δὲν ἀναφαίνεται λογική τις αἰτία δικαιούμεθα καὶ ἄνευ τῆς βοηθείας τῆς ἄλλως τε πικρᾶς ἱστορίας νὰ ὑποθέσωμεν ὡς τέκτονα τὴν αὐθαιρεσίαν. Ὁπόσον δ' αὐθαίρετος ἐστὶν ἡ σύνταξις τοῦ ἄρθρου τούτου δεικνῦσιν αὐτοὶ οἱ δύο πρῶτοι αὐτοῦ στίχοι, καὶ ἐνῷ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ κηρύσσει *ἀσυμβίβαστα* τὰ βουλευτικὰ καθήκοντα πρὸς τὰ τοῦ ἐμμίσθου δημοσίου ὑπαλλήλου, ἐν τῷ ἀμέσως ἑπομένῳ στίχῳ δὲν θεωρεῖ αὐτὰ ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ ἀξιωματικοῦ! [1]

Πασιδήλως λοιπὸν ἡ σύνταξις τοῦ ἄρθρου τούτου εἶναι βεβιασμένη, διότι ὁ αὐτὸς λόγος ὁ ἀποκρούων τὸ δυνατὸν τῆς συνυπάρξεως τοῦ ὑπαλληλικοῦ ἀξιώματος μετὰ τοῦ βουλευτικοῦ, ὑπάρχει καὶ ὡς πρὸς τὸ στρατιωτικόν. Ἀλλὰ θὰ μᾶς ἀντείπωσιν, ὅτι οἱ τελευταῖοι ἅμα ἐκλεχθέντες τίθενται εἰς διαθεσιμότητα, ἀλλ' ἀκριβῶς τοῦτο προτιθέμεθα ν' ἀποδείξωμεν καὶ ὡς τὸ πάντων τῇ πολιτείᾳ ἐπιβλαβέστατον.

Τὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ ἔργον δὲν εἶναι νὰ συντάσσῃ σχέδια νόμων, ἀλλὰ σχέδια πολέμων. Τοῦ ἀξιωματικοῦ τὸ ἔργον δὲν εἶναι ν' ἀσκῆται ἐν τῇ διαλεκτικῇ, ἀλλ' ἐν τῇ πολεμικῇ. Ἀλλὰ θὰ μᾶς ἀντείπῃ τις: πῶς ἀξιοῖτε σεῖς τὸ σωματεῖον τοῦ στρατοῦ νὰ μὴ ἀντιπροσωπῆτε, ὡς πᾶσαι αἱ λοιπαὶ τῶν πολιτῶν τάξεις, ἐν τῇ βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων; Θὰ σᾶς ἀπαντήσωμεν: διατὶ τότε δὲν ἐπιτρέπετε καὶ εἰς τὸ θρησκευτικὸν σωματεῖον, τὴν ἐκκλησίαν, ν' ἀντιπροσωπῆται ἐν τῇ βουλῇ; τὸ δεύτερον μάλιστα εἶναι πολλῷ ἐπικρατέστερον ἐν τοῖς Εὐρωπαϊκοῖς Κοινοβουλίοις ἢ τὸ πρῶτον. Ὁ αὐτὸς ὅμως λόγος ὁ ἀποκρούων τὸ δεύτερον, ὑφίσταται καὶ διὰ τοὺς πρώτους, διότι οἱ ἀξιωματικοὶ πολλῷ μᾶλλον τῶν ὀλιγομερίμνων καλογήρων δὲν πρέπει ν' ἀποσπῶνται τῶν ἔργων των. Ἡ πολεμικὴ τέχνη δὲν μανθάνεται οὔτε ἐκ τῶν βιβλίων οὔτε διὰ βραχείας ἀσκήσεως, ἀλλὰ μόνον διὰ πεῖρας μακρᾶς κτηθείσης ἐν αὐτῷ τῷ στρατῷ καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ. Τίς ὅμως ἐξ ἡμῶν δὲν γνωρίζει, ὅτι ὑπάρχουσι σήμερον ἀνώτεροι βαθμοφόροι μηδέπω ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρετήσαντες, ἀνώτεροι δὲ ναυτικοὶ μηδέπω διὰ θαλάσσης ταξειδεύσαντες; Καὶ ἐν τούτοις ἐν καιρῷ πολέμου τὸ ἔθνος ἀναγκασθήσεται νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τούτους ὁλόκληρα στρατιωτικὰ σώματα, τὰ ὁποῖα οὗτοι, ὡς ἄπειροι, εἰς βέβαιον ὄλεθρον θὰ ὁδηγήσωσιν. Ἀλλὰ καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης αἱ μακραὶ κανονικαὶ ἄδειαι αἱ εἰς τοὺς πολυπληθεῖς ὑποψηφίους, διδόμεναι παραλύουσι τὰς ἀσκήσεις καὶ τὴν ἐν γένει συνοχὴν καὶ πειθαρχίαν τοῦ στρατοῦ. Ἐν τέλει δὲ διατί, ὁπόταν οἱ κύριοι οὗτοι ἀποσυρθῶσι τοῦ ἐνεργοῦ βίου, ν' ἀναγκάζηται τὸ ἔθνος ν' ἀποτίῃ αὐτοῖς βαρείας συντάξεις δι' ὑπηρεσίας μήπω παρασχεθείσας; Ἀνάγκη ὅθεν ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Συνταγματικοῦ τούτου ἄρθρου. (Περὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ἴσως πραγματευθῶμεν εἰδικώτερον ἐν ἑπομένῳ.) Μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ ῥηθέντος τῶν ἀξιωματικῶν προνομίου, θὰ λαμβάνηται ὡς ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ἐννοεῖται, ὁ ἱκανώτερος ἀξιωματικός, καίπερ μὴ ὢν βουλευτής, ὅστις καὶ τὴν βουλὴν ἐν δέοντι περὶ στρατιωτικῶν πραγμάτων θέλει φωτίζει.

Περαίνοντες τέλος τὰς ὀλίγας ἡμῶν ταύτας σκέψεις ἀποφαινόμεθα ὅτι κατ' ἀνάγκην, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν προβιβασθέντων ἀξιωματικῶν Βουλευτῶν, ἀποτασσόμεθα τῆς κατὰ τοῦ κυρίου ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν παρὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως μομφῆς, ἐπειδὴ ὁ κ. ὑπουργὸς νομιμώτατα ἐνήργησε ποιησάμενος χρῆσιν τῶν παρὰ τοῦ νόμου ἀπονεμομένων αὐτῷ δικαίων, ψεκτέα δ' εἰσὶ μόνον τ' ἄρθρα 71 καὶ 72 τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος, θὰ ὑπερβαίνομεν δὲ καὶ τῆς δικαιοσύνης τὰ ὅρια ἂν ἀπῃτοῦμεν παρὰ τοῦ κυρίου ὑπουργοῦ καὶ τῶν νόμων τὴν σιωπηρὰν διόρθωσιν. Summum jus summa injuria.

Ο. Σ.

Διδάκτωρ τὰ Νομικά.

[1] Ὡς ἂν μὴ ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς αὐτῆς δικαιολογικῆς βάσεως ἥ τε στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ ὑπαλληλία. Περὶ αὐτοῦ ἐπραγματεύθημεν ἤδη ἐν προηγουμένῳ φύλλῳ.

Ο ΘΕΟΣ ΕΨΗΦΟΦΟΡΗΘΗ

ΚΑΙ

ΟΥΧΙ Ο Κος. Ι. ΣΙΜΩΝ

Γράψας ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν παραδόξων μοι φανέντων, τὰ ὁποῖα διεδραματίσθησαν ἐν ταῖς Γαλλικαῖς βουλαῖς κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ περὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως νομοσχεδίου τῆς κυβερνήσεως καθ' ὃ ἀπεκλείετο ἐκ τῶν δημοτικῶν σχολείων ἡ περὶ Θεοῦ καὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας διδασκαλία, οὐδεμίαν εἶχον πρόθεσιν οὔτε νὰ θεολογήσω, οὔτε νὰ φιλοσοφήσω, οὐδὲ νὰ πολιτικολογήσω κατὰ τὴν ἀξιέπαινον ἀξίωσιν τοῦ κ. Σ. Ε. Στεφάνου, ἀλλ' ἁπλῶς παραξενευθεὶς ἐκ τῆς πρωτοτυπίας καὶ μοναδικότητος τοῦ ἄρθρου ἐκείνου, παραπλήσιον τοῦ ὁποίου οὐδεμία περὶ ἐκπαιδεύσεως νομοθεσία τῶν λοιπῶν τῆς Εὐρώπης κρατῶν περιέχει, ἐδημοσίευσα διὰ τῆς *Στοᾶς* πιστὰ γεγονότα, ἐρανισθεὶς αὐτὰ οὐχὶ ἐκ παιδαγωγικῆς τινος ἐφημερίδος, ὡς ὑποτίθησιν ὁ κ. Σ. Στεφάνου, ἀλλ' ἐκ πολιτικῶν ἐφημερίδων τῶν Παρισίων καὶ ἐξ ἀνταποκρίσεων Γερμανικῶν ἐφημερίδων, ὁμοφώνως καὶ πιστῶν ἀναγραψασῶν τὰ συμβάντα, ἐν μιᾷ τῶν ὁποίων, τῇ République Française στερεοτύπως τρὶς ἐπαναλαμβάνεται ἡ φράσις «καὶ ὁ Θεὸς ἐψηφοφορήθη» καὶ σφοδρῶς ἐπιτίθεται ὁ συντάκτης αὐτῆς κατὰ τοῦ προτείναντος τὴν τροποποίησιν τοῦ ἄρθρου τῆς κυβερνήσεως καὶ διὰ ταύτης ἐπὶ τέλους ὑπερισχύσαντος κ. Ι. Σίμωνος, περὶ τῶν θρησκευτικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ πολιτικῶν δοξασιῶν τοῦ ὁποίου οὐδόλως προὐτιθέμην νὰ γράψω ἵνα φωτίσω τὸν κόσμον.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ κ. Σ. Στεφάνου ἀποδοκιμάζει τὸ ἐκ τῆς προτάσεως τοῦ βουλευτοῦ τῆς Βρετανίας ἐξαχθὲν συμπέρασμα περὶ τῆς ἐν Γαλλίᾳ διαδόσεως τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ εἰρωνευόμενος προβάλλει γνωστὴν παροιμίαν, ὑπομιμνήσκω αὐτὸν ὅτι πολὺ ἔσπευσεν ἐν τῇ κρίσει του καὶ λεληθότως εἰς ἀσύγγνωστον ἀτόπημα περιέπεσε, παραβάλλων τὸ μικρὸν καὶ νεαρὸν Ἑλληνικὸν κράτος πρὸς τὴν γηραιὰν καὶ μεγάλην Γαλλίαν καὶ τὸν βουλευτὴν τῆς Βρετανίας, ἀντιπροσωπεύοντα τὰ φρονήματα καὶ αἰσθήματα ὁλοκλήρου Γαλλικῆς ἐπαρχίας, πρὸς τοὺς ἀδάμαντας τῆς Ἑλληνικῆς βουλῆς κ. Κότταριν καὶ Τσουτσουνάτον. Ὅτι δὲ ἐν Γαλλίᾳ, ἐν τοῖς πρώτοις τῶν πεπολιτισμένων τῆς Εὐρώπης κρατῶν δικαίως συγκαταλεγομένῃ κατὰ τὴν πρόοδον τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ἡ διάδοσις τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως λίαν περιωρισμένη ἐστὶ κατ' ἀντιπαράθεσιν πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς Εὐρώπης κράτη, τοῦτο διαρρήδην μαρτυρεῖ ἡ γενναία ἀπόφασις τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ περὶ ὑπεχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως νόμου, ὃς πρὸ πολλοῦ ἐν τοῖς λοιποῖς καὶ μικροτέροις τῆς Εὐρώπης κράτεσιν ἐν ἐνεργείᾳ ὑπάρχει, καὶ ἡ ἀλάνθαστος στατιστικὴ τῆς ἐκπαιδεύσεως οὐδεμίαν καταλείπει ἀμφιβολίαν ὅτι ἐν Γαλλίᾳ πλείους ἀγράμματοι καὶ ἀναλφάβητοι ὑπάρχουσιν ἢ ἐν ἄλλοις πεπολισμένοις τῆς Εὐρώπης κράτεσιν.

Ἐν τέλει δ' ἐπιπροσθέτων ὅτι ἡ ἐκτενὴς παρέκβασις τοῦ κ. Σ. Στεφάνου, ἀναφερομένη εἰς τὰ τοῦ Παπικοῦ Συλλάβου θαυματολογήματα, οἷς ἡδέως ἐνδιατρίβει πρὸς ἐξήγησιν τῶν αἰτίων τοῦ προκληθέντος νόμου, ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἀναγραφέντων παραδόξων γεγονότων, ἐπαναλαμβάνω καὶ αὖθις ὅτι ὁ Θεὸς ἐψηφοφορήθη (Gott zur Abstimmung gebracht worden ist), ὅπερ ἀπὸ τοῦ Ῥοβεσπιέρου οὐδέποτε ἐγένετο, καὶ οὐχὶ ὁ κ. Ι. Σίμων ὁ τὴν ψηφοφορίαν τοῦ Θεοῦ προκαλέσας διὰ τῆς τροποποιήσεως τοῦ νομοσχεδίου.

Μ. Γ. ΔΗΜΙΤΣΑΣ.

ΟΙ ΑΛΗΘΕΙΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

ΤΗΣ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑΣ

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

(Συνέχεια ἴδε προηγούμενον ἀριθμὸν καὶ τέλος.)

Ἐπειδὴ ἀναντίρρητον, ὅτι ἡ ἱστορικὴ τῶν αἰώνων κίνησις διδάσκει ἡμᾶς τὴν διαρκῆ ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν τῆς ἀνθρωπότητος ὅλης, ἡ δὲ ἀνθρωπίνη ὕπαρξις ἐγκλείει ὡς δυνάμει τὸ μέλλον αὐτῆς, ὡς ἐν σπέρματι τὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς περιέχουσα, διὰ τοῦτο ἀνερευνῶντες τὸ μὲν αὐτὴν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τὸ δὲ τὰ ἐμπειρικὰ δεδομένα τῆς ἱστορίας ὅλης, ὡς τόσας πραγματώσεις τῆς ἀφηρημένης ἰδέας ἐμφανιζόμενα, ἀνευρίσκομεν ὅτι εἰς διηνεκῆ ἀληθῶς ἡ ἀνθρωπότης, ὡς εἴπομεν, ἀναλίσκεται πτῆσιν, ἀπὸ τοῦ ἀφηρημένου εἰς τὸ συγκεκριμένον, ἀπὸ τοῦ ἰδεώδους εἰς τὸ αἰσθητὸν καὶ πραγματικὸν ἀπαύστως καὶ ἀόκνως μεταβαίνουσα πάντοτε. Δεδομένης οὕτω τῆς διαρκοῦς ταύτης κινήσεως, ἥτις ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς προόδου ἐν ὅλῳ συνείληπται, δυνάμεθα γενικώτατα καὶ ἀπὸ ἀκροτάτης περιωπῆς νὰ διΐδωμεν τὸν σκοπὸν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως ἐν τῷ ἀπωτάτῳ κόσμῳ, τῷ σταδίῳ τούτῳ τῆς πραγματώσεως τοῦ ἀφηρημένου καὶ ἰδανικοῦ. Ἡ ἐνδελεχὴς πρόοδος διερμηνεύει ἡμῖν τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἡ δὲ πρόοδος αὕτη εἰδοποιουμένη ἑκάστοτε ἐν τῇ κοινωνίᾳ διὰ τῆς ἐφίξεως ἑνὸς τῶν πλειόνων, οὓς ἐγκλείει, σκοπῶν, παρίσταται, ὁτὲ μὲν οὕτως, ὁτὲ δὲ ἄλλως, κατὰ τὰς συγκεκριμένας καὶ σχετικὰς τῆς ὑπάρξεως περιστάσεις, τοῦθ' ὅπερ ὑπαγορεύει ἡμῖν γενικήν τινα μόνον περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ὑπάρξεως νύξιν. Πλὴν ἡ πρόοδος αὕτη, συνισταμένη εἴς τινα διαρκῆ ἐπὶ τὰ πρόσω πόρευσιν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ἀφηρημένου εἰς τὸ συγκεκριμένον μετάβασιν, ἐπιβάλλει ἡμῖν σήμερον, ἀνερευνῶσι τὴν σχετικὴν ὅλως τῆς νῦν κοινωνίας κατάστασιν, τὸ καθῆκον τοῦ μερικεῦσαι τὴν ἐν τῇ γενικότητι ἀοριστοῦσαν ἰδέαν, διά τινος γενικωτέρου τῆς παρούσης ἐποχῆς σκοποῦ καὶ εἰδικῆς τινος πρὸς αὐτὸν κατευθύνσεως. Ἡ ἀπαίτησις αὕτη φαίνεται μὲν λογικὴ καὶ ὀρθὴ τὸ πρῶτον, πλὴν κατά τι ἀντικειμένη πρὸς ταύτην, καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν μερίκευσιν, ἐνῷ ἐξ ἄλλου παρέχει εἰς ἕτερόν τινα ὁρισμόν, ἐν ὅλῳ τὸν σκοπὸν αὐτῆς περιέχοντα, καὶ τὰ στοιχεῖα ἐκείνου ἐγκλείοντα. Ἡ πρόοδος δηλονότι ἐπιβάλλει ἤδη ἡμῖν ὡς τὸν μόνον σκοπὸν τοῦ παρόντος τὴν προαγωγὴν καὶ προβιβασμὸν τοῦ ἀτόμου διὰ τῆς τελειοτέρας πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως. Εἰς Κράτος δὲ τοιοῦτον, οἷον τὸ ἡμέτερον, ἔνθα ὁ κύκλος τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας ηὐρύνθη μέχρι τῶν ἀληθῶν ὁρίων αὐτῆς, ὅπου ἡ ἀδράνεια τοιαύτην ἐπισπᾶται μορφὴν κατὰ τοῦ δυναμένου δρᾶν καὶ μὴ δρῶντος, οἵαν μόνη εὐρωτιῶσα καὶ νοσοῦσα ψυχὴ ἀπόνως δύναται νὰ ὑπενέγκῃ σήμερον. Τούτου τεθέντος, ὑπολείπεται ἡ περὶ τὸ ὑποκείμενον τῆς πρὸς τὸν σκοπὸν ἐνεργείας ἔρευνα. Ἡ ἐλευθερία, ἱδρυομένη εἰς Κράτος, ἔνθα ἡ ἀτομικότης ὑπῆρξε τὸ κυριώτερον κίνητρον τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, καὶ ἡ ἁγνὴ γενέτειρα τῶν ἐπιφανεστέρων αὐτοῦ ἔργων, ὑποδεικνύει ἡμῖν τὸ ὑποκείμενον παντὸς κοινωνικοῦ ἐπὶ τὸ πρόσω βήματος διὰ τῆς πνευματικῆς ἀναπλάσεως τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐποχῇ. Οὕτως, ἀνερευνῶντες τὰς διαφόρους φάσεις τοῦ οὐρανίου τῆς ἐλευθερίας θεσμοῦ, ἀνευρίσκομεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀτομικὴν εὐθύνην, ὡς τὴν μόνην μορφήν, ὑφ' ἣν ἐν τῇ κοινωνίᾳ αὕτη παρίσταται, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοιαύτην τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸ ἄτομον σχέσιν καὶ ἀναφοράν, ἥτις ἔγκειται εἰς τὸν ἄρρηκτον τοῦ δικαιώματος πρὸς τὸ καθῆκον δεσμόν· καθ' ὅσον, ἅπαξ τοῦ ἀτόμου γνωσθέντος ἐλευθέρου νέα τις σχέσις ἐντεῦθεν προκύπτει, ὅλως διάφορος πρὸς τὴν προτέραν, τὸ δὲ ἄτομον παρίσταται ἐν τῷ νέῳ τούτῳ σταδίῳ τὸ ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον νόσημα τῆς μερίμνης καὶ ἐνεργείας αὐτοῦ. Οὕτω λοιπὸν περιοριζομένης τῆς ἠθικῆς σχέσεως μεταξὺ τῶν ἀτόμων αὐτῶν, πρόδηλος ἀποβαίνει ἡ ὑποχρέωσις ἑκάστου περὶ τὸ πράττειν πᾶν ὅτι σύμφωνον πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν καὶ τὸν πολιτικὸν τῆς κοινωνίας σκοπὸν ὑπὸ τοῦ λογικοῦ ὑπαγορεύεται καὶ ἀπαιτεῖται· ἄλλως θραύεται ἡ δραστικωτέρα ἐν τῇ κοινωνίᾳ δύναμις, ἧς ἄνευ τὸ σύνολον αὐτῆς, ἀναρτώμενον εἰς τὰς κατὰ καιροὺς συνειδήσεις τῶν ἐμπίστων δῆθεν αὐτοῦ, διασπᾶται ἐν διηνεκεῖ τινι κυμάνσει καὶ ἀοριστίᾳ περὶ τὴν μόνιμον πρὸς τὸν σκοπόν της κατεύθυνσιν καὶ πορείαν.

Οὕτω δὲ ἀναφαίνεται καὶ ἐνταῦθα ὡς ὑποκείμενον αὐτὸ ἐκεῖνο, ὅπερ ὑπῆρξεν ἀληθῶς ὁ κύριος τῆς ἱστορικῆς κινήσεως μοχλὸς καὶ ὁ σκοπὸς συγχρόνως αὐτῆς· τὸ πρόσωπον δηλονότι ἐμφανίζεται καὶ σήμερον ἐγγυώμενον ἡμῖν τὴν περάτωσιν τοῦ ἔργου καὶ τὴν ἐπωφελῆ πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ Μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἀντικειμενικῆς καὶ ὑποκειμενικῆς τοῦ σκοποῦ ὑποστάσεως, εἰρήσθω ἤδη τινὰ περὶ τῆς

ἀσφαλοῦς πρὸς αὐτὸν ὁδοῦ, ἤτοι τῶν ἀναγκαίων πρὸς ἔφιξιν αὐτοῦ μέσων. Ἡ συσχέτισις τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς πρὸς τὴν κατὰ τὸν ἱερὸν τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνα, ἀποβαίνει ἐνταῦθα ὄντως σπουδαία καὶ λυσιτελῆς, ἅτε παρέχουσα ἡμῖν τὸν ἀσφαλῆ γνώμονα περί τε τὴν εὕρεσιν καὶ τὴν ἀποχρῶσαν αὐτῶν ἐκτίμησιν σήμερον.

Ἐν τῇ προλαβούσῃ συγκρίσει τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος πρὸς τὰς ἐν ἑσπερίᾳ μεταβολὰς ἱκανῶς, φρονοῦμεν, διετρανώθη ἡ μεγίστη μεταξὺ αὐτῶν διαφορά, ἐγκειμένη, ὡς εἴπομεν εἰς τὰ ἰδιάζοντα αἴτια, ἅτινα παρήγαγον καὶ ὡς μέσα ὑπέθαλψαν ἄχρι τέλους τὴν ἐθνικὴν τῆς Ἑλλάδος ἀναγέννησιν. Αἱ δύο ἐκεῖναι γενέτειραι τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀρχαί, λέγομεν νῦν, ὑπισχνοῦνται ἡμῖν καὶ σήμερον τὴν περαιτέρω πρόοδον τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἥτις, ἀπεστερημένη ἀληθοῦς θρησκείας καὶ ὀρθῆς περὶ ἐλευθερίας ἰδέας, διατελεῖ ὑπὸ τὴν ὀλεθρίαν τοῦ πάθους ἐπίδρασιν, καὶ τὴν θανατηφόρον τῆς εἰσχωρούσης διαφθορᾶς πνοήν. Ἐὰν δὲ βαθεῖα τῆς ἐλευθερίας συνείδησις καὶ ἔλλογος τῆς θρησκείας ἀντίληψις κατέθραυσεν αἰώνων δεσμὰ ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους καὶ παρέσχον αὐτῷ τὸν ἀρραβῶνα μελλούσης αὐτονόμου ζωῆς, τίς ὁ διστάζων περὶ τῆς παντοδυναμίας τῶν στοιχείων τούτων σήμερον, ὅτε ἡ ἀτομικὴ αὐτενέργεια ἐξησφάλισται ὑπὸ τῶν καθεστώτων θεσμῶν καὶ ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια ἀναγράφεται εὐτυχῶς ἐλευθέρα; Οὐδεὶς βεβαίως, πᾶς δὲ ἐνιστάμενος μαρτυρεῖ ἀσύγγνωστον καὶ παντελῆ ἄγνοιαν τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς ἀληθοῦς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῶν εὐεργετημάτων ὀρθῆς περὶ ἐλευθερίας ἰδέας παρ' ἑκάστῳ λαῷ. Ἐνίσχυσις ἄρα τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ ὀρθὴ τῆς ἐλευθερίας διοργάνωσις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν ἀληθοῦς αὐτοδιοικήσεως, ἰδοὺ οἱ μόνοι παράγοντες τῆς εὐδαιμονίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Τοῦτο διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἱστορία, κυροῖ δὲ ὁ ἀναλοίωτος τῆς ἀνθρωπότητος νόμος, ἀπαιτῶν τοσαύτην παρ' ἑκάστου εἰς τὸν ἑκάστοτε προβαλλόμενον σκοπὸν συμβολήν, ὅση κρίνεται ἀναγκαία ἄνευ βλάβης, ἐννοεῖται, τοῦ ἰδίου αὐτοῦ.

Οὕτω ἀναφαίνεται καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀκαταδάμαστος τῆς ἱερᾶς δυάδος τῆς θρησκείας καὶ ἐλευθερίας δύναμις, ὡς μόνος καὶ ἀσφαλὴς ἀρραβὼν τῆς διαρκοῦς ἐπὶ τὰ πρόσω προόδου τοῦ ἔθνους καὶ τῆς βαθμιαίας ἀποκαλύψεως τοῦ ἐν τῷ προορισμῷ του ἐσφραγισμένου ἔτι μυστηρίου τῆς ἁρμοζούσης αὐτῷ πολιτικῆς ὑπάρξεως.

*

ΠΡΩΤΗ ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Γ'.

Ὁ Ὀρφισμὸς ἐξουσιάζει τὸν Βάκχον. — Ἑορταὶ τοῦ Ἀδώνιδος.

Ὁ Βάκχος δὲν ἐξήντλησεν ἔτι τὰς μετοικεσίας του. Ὁ ὀρφισμὸς θέτει ἐπ' αὐτοῦ τὴν χεῖρα, καὶ τὸν φέρει εἰς τὰ μυστήριά του, ὅπως ἐξ αὐτοῦ πλάσῃ τὸν ἀνώτατον θεόν, οὗτινος ἐπινοεῖ τὴν ἔλευσιν. Γινώσκει ὁποῖον θα ὑποκριθῇ πρόσωπον ἐν τῷ πολυθεϊσμῷ ἡ θεουργικὴ καὶ μυσταγωγικὴ αὕτη αἵρεσις, ἥτις ἀναφαίνεται κατὰ τὸ μέσον τοῦ ἕκτου αἰῶνος, ἀφανὴς κατ' ἀρχὰς καὶ βραδεῖα, περιβεβλημένη τὸ ὄνομα τοῦ Ὀρφέως, οὗτινος διέδωκε τοὺς ὕμνους καὶ τὰ ἀπόκρυφα ποιήματα. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐλευθέρας Ἑλληνικῆς μυθολογίας εἰσήγαγε τάγμα σχεδὸν μοναστικόν, ἔχον τοὺς κανόνας καὶ τὴν πειθαρχίαν του, τὰ τυπικά του καὶ τὰς μετανοίας του ὅπερ προτίθεται νὰ τὴν ἀποκαθάρῃ καὶ διαμορφώσῃ. Ὁποία διαφορὰ τοῦ ὑψηλοῦ ὁμηρικοῦ ὕμνου πρὸς τὸν ὀρφικόν, πρὸς τοὺς στίχους τοὺς συνειρμένους δι' ἐπιθέτων ἑκατοντάκις ἐπαναλαμβανομένων, ὅστις ἔχει τὴν μονοτονίαν καὶ τὸ εὐλαβὲς κομβολόγιον. Εἰς τὰς λίαν ἁπλοϊκὰς ταύτας ἐπινοήσεις τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου, ὁ Ὀρφισμὸς ὑποκαθιστᾷ θεοσοφίαν δυσνόητον καὶ συγκεχυμένην, ἥτις ἀποσυνθέτει τοὺς θεούς, τοὺς συμφύρει, τοὺς διαλύει, διὰ νὰ τοὺς καταρρίψῃ εἰς πανθεϊστικήν τινα οὐσίαν ἄνευ μορφῆς καὶ ὀνόματος. Ὁ ὀρφισμὸς ἠρύετο ἐν μέρει τὰς διδασκαλίας του ἐκ τοῦ χαοτικοῦ εὑρετηρίου τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν θρησκειῶν. Δι' αὐτοῦ ὡς διὰ τῆς ἐλεφαντίνης θύρας τῶν κακῶν ὀνείρων, οἱ σκυθρωποὶ τῆς Ἀσίας θεοὶ εἰσεχώρησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπεσκότισαν καὶ ἐμόλυναν τὰς φωτοβόλους θεότητας διὰ τερατώδους συζεύξεως. Οἱ γίγαντες, ὡς ἐν τῇ βίβλῳ, εἶδον ὅτι αἱ θυγατέρες τοῦ ἑλληνικοῦ Ὀλύμπου ἦσαν ὡραῖαι, ἦλθον εἰς συγκοινωνίαν πρὸς αὐτὰς καὶ ἔσχον τέκνα. Μίξεις δ' ἀπρεπεῖς ἐκτελοῦνται ἐν τῇ σκιᾷ τῶν μυσταγωγιῶν. Ὑπόνομος ἀκαθάρτων δεισιδαιμονιῶν, οὗ ἡ ὀπὴ ἀνοίγεται εἰς τὰ ἐκ πλίνθου τείχη της Βαβυλῶνος, ὅστις διεκβάλλει διὰ τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Συρίας, διεισδύει εἰς τὰ θρησκευτικὰ δόγματα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ δροσερὰ Ἀρέθουσα καταποντιζομένη ὑπὸ τὸ σαπρὸν τοῦτο πέλαγος ἀπόλλυσι τὴν διαφάνειαν αὐτῆς καὶ ἐπαισθητῶς διαφθείρεται.

Ὁ Ἄτης, ἡ συριακὴ ἐνσάρκωσις τοῦ ἡλίου, ὅστις

ἀπόλλυσι τὴν ἰσχύν του κατὰ τὸν χειμῶνα, διαφθείρει τὴν σεπτὴν Ῥέαν διὰ τῶν παραφορῶν τοῦ ἀδρανοῦς αὐτοῦ ἔρωτος. Μετ' ὀλίγον δὲ δὲν θὰ διακρίνῃ τις πλέον καθαρῶς τὴν κυνηγέτιν Ἀρτέμιδα, ἔχουσαν τὸ ἀνάστημα ἀνεπτυγμένον καὶ κόλπον παρθένου, ἐκ τῆς ἀκολάστου καὶ χιμαιρικῆς Ἀρτέμιδος τῆς Ἐφέσου ἐσπαργανωμένης ἐν τῷ κόλπῳ της, ἐστιγμένης δι' ἀγρίων ζώων, καὶ ἐχούσης τριπλοῦν μαστῶν στοῖχον, ἥτις ἀναγκάζει τὰς νεάνιδας νὰ ὀρχῶνται πρὸ ἑαυτῆς ἔχουσαι ἀνεσταλμένον τὸν χιτῶνα μέχρι τῆς ζώνης. Ἡ τρυφηλὴ Ἀστάρτη διαφθείρει τὴν ἀξιέραστον Κύπριν. Αὕτη λύει τὴν ζώνην της ὑφασμένην ὑπὸ τῶν Χαρίτων καὶ τὴν κάμνει, ὥστε νὰ διατηρῇ πορνεῖα ἐν τοῖς ναοῖς της. Ἔτι δὲ μᾶλλον τῇ δίδει τὸν σύριον ἐραστήν της, ὅστις εὐθὺς ἐξομοιοῦται πρὸς τὸν Βάκχον. Ὁ ἐραστὴς οὗτος εἶνε ὁ Ἀδόναϊ, ἐξ οὗ οἱ Ἕλληνες πλάττουσι τὸν Ἄδωνιν, τὸν ἀνόσιον υἱὸν τῆς Μύρρας μεταβληθείσης εἰς δένδρον φέρον τὸ ὄνομά της, γεννηθεὶς ἐκ τοῦ ἡμικλείστου φλοιοῦ ὑγροῦ ἐξ ἀρωμάτων. Εἶνε ὁ ἐαρινὸς νεανίας, ὃν θεός τις τοῦ θέρους ζηλότυπος καὶ διακαής, εἰσελθὼν ἐν τῷ σώματι ἀγρίου κάπρου ἐφόνευσεν, ἐν ᾧ χρόνῳ ἐθήρευεν εἰς τὰ δάση τοῦ Λιβάνου. Ἀπέθνησκεν, ἀλλ' ἀνεγείρετο ὑπὸ τὸν ἡδὺν οὐρανὸν τοῦ φθινοπώρου, ὅτε τὸ αἷμά του αὐξάνον τοὺς ποταμοὺς ἐγονιμοποίει τὸ ἀπεξηραμένον ἔδαφος. Ἐπένθουν δὲ ἐπὶ ὁλόκληρον ἑβδομάδα ἑκάστου ἔτους κλαίουσαι καὶ παραληροῦσαι αἱ γυναῖκες τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκ τῆς Βύβλου μέχρι τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐκ τῆς Κύπρου μέχρι Δάμας, διῆκε καταιγὶς ὀλολυγμῶν καὶ κατέρρεε βροχὴ καυστικῶν δακρύων. — Τὸ κήρινον εἴδωλον τοῦ νέου θεοῦ ἔκειτο ἐπὶ κλίνης κεκαλυμμένης ἐκ φύλλων, σχεδὸν γυμνόν, ἔχον παρὰ τοὺς πόδας του τὸν κύνα του, τοὺς ὀφθαλμοὺς καταφόρτους ἀντιμονίου, ὑποδεδεμένον τὰ λεπτὰ θηρευτικὰ ὑποδημάτια, αἱμοσταγοῦν κατὰ τὸν μηρὸν ἐκ πληγῆς ροδοχρόου. Περὶ τὸ φέρετρον ἡμικεκαλυμμένον ὑπὸ τῶν θυμιαμάτων τῶν θυμιατηρίων, αἱ θρηνοῦσαι ἐλειποψύχουν ὀδυρόμεναι, ἐκάλυπτον δὲ ἐκ τῶν κεκομμένων τριχῶν τῆς κεφαλῆς των τὸ προσκεφάλαιον τοῦ νεκροῦ, τύπτουσαι τὸ στῆθος, μολωπίζουσαι τὰς παρειάς των, ὠρυόμεναι, ἡ δὲ ἐπικήδειος λιτανεία βομβεῖ ἐκ τῶν φωνῶν των. «Οἴμοι! Ἄνα! Οἴμοι! ποῦ εἶνε ἡ ἐξοχότης σου;» ἡ θεότης ἔφθανε, περιεζωσμένη διὰ σεληναίων κεράτων πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἀπολωλότος ἐραστοῦ. Ἐλάμβανε δὲ ἐπὶ τῶν γονάτων της τὸ χάριεν πτῶμα, τὸ ἐκάλυπτε διὰ φιλημάτων καὶ δι' ἀγρίων φωνῶν, καὶ ἡ εἰδωλολατρικὴ αὕτη εὐσέβεια διήγειρε τοὺς θρήνους. Ἀλλ' ἰδού, «οἱ κῆποι τοῦ Ἀδώνιδος» ἤρχοντο πάλιν ἀνθοῦντες. Ἦσαν δὲ μικρὰ ἐξ ἀργίλου δοχεῖα, ἔνθα εἶχον σπείρει ἄνηθον καὶ θρίδακας, οὓς ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου ταχέως ἀνεζωογόνει· ἡ ἄνθησίς των ἀνήγγελλε τὸ θαῦμα. Ἠγέρθη ὁ ἔξοχος, ὁ ἀξιολάτρευτος ἀποδοθεὶς εἰς τὴν ἄπληστον ἐπιθυμίαν, εἰς τὸν διακαῆ ἔρωτα τῆς Ἀστάρτης! τὸ ἄνθος τῆς γῆς ἀνέθαλλεν ἐν αὐτῷ, μανιώδης δὲ χαρὰ διεδέχετο τότε τὴν ἔκρηξιν τῆς λύπης. Πληθὺς χαμαιτυπείων ἑώρταζον τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἐξόχου, ἡ δὲ θεὰ ἤθελεν ὥστε ἑκάστη γυνὴ νὰ ἦτο μία Ἀστάρτη δι' ἕκαστον, καὶ ὅλαι νὰ ἦσαν δι' ὅλους. Κατακεκλιμέναι ὑπὸ τὰς ἐκ φυλλώματος σκηνάς, εἰς τὰς τριόδους τῶν πόλεων, τὸ μέτωπον ἔχουσαι περιδεδεμένον διὰ σχοινίου, ὤφειλον καθεκάστην νὰ πωλῶνται εἰς τοὺς διαβάτας, καὶ νὰ ῥίπτωσιν εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ ναοῦ τὸ ἀργυροῦν νόμισμα, ὅπερ ἀντήμειβε τὰς καθηγιασμένας αὐτῶν ἀσελγείας.

Ὁ Ἄδωνις πρωΐμως εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα· τὸ δὲ πνεῦμα τῆς χώρας ἐκόσμησε καὶ καθωράϊσε τὸν μῦθόν του. Συνέβη θὲ ὡς εἰ ὁ Πραξιτέλης ἔψαυσε διὰ τῆς γλυφίδος αὐτοῦ καὶ ἐπανήγαγεν εἰς Ἑλληνικὸν τύπον τὸ ἀνατολικὸν καὶ ἀλλόκοτον εἴδωλον. Ὑπέθεσαν ὅτι ἡ Ἀφροδίτη ἐδέξατο τὸ θαυμάσιον τέκνον, πεσὸν ἐξ ἀρωματώδους δένδρου καὶ ὅτι ἐγκλείσασα αὐτὸ εἰς κάλαθον ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν Περσεφόνην, ὡς κρύπτουσαν ὑπὸ τὴν γῆν θησαυρόν. Ἀλλ' ἡ θεὰ βασίλισσα τῶν κάτω ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ χαρίεντος παιδός, καὶ ὅτε ἡ Κύπρις τὸ ἀπῄτησεν, αὕτη δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ ἀποδώσῃ. Τότε συνέστη μεταξὺ τῶν θεῶν ἔρις, ὁμοία τῇ τοῦ Ὄβερον καὶ Τιτανίας, ἐν τῷ ὀνείρῳ μιᾶς νυκτὸς θερινῆς τοῦ Σαιξσπήρου. Ὁ Ζεὺς ὡς διαιτητὴς ἀπεφάσισεν, ὥστε ὁ Ἄδωνις τέσσαρας μὲν μῆνας νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν Κύπριν, τέσσαρας δὲ εἰς τὴν Περσεφόνην καὶ τέσσαρας εἰς ἑαυτόν. Ὁ φιλήδονος παῖς προετίμα τὴν μαλθακὴν Ἀφροδίτην τῆς σοβαρᾶς Περσεφόνης, τὴν Κυθήρειαν καὶ εὐειδῆ τοῦ μέλανος Ἀχέροντος. Τῷ ἔδωκε δέ τινας μῆνας, οὓς ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ καὶ κατέστη ὁ προσφιλέστερός του ἐραστής. Ἀλλ' ὁ Ἄρης ἐξαγριωθείς, ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τῆς Ἀρτέμιδος, τὸ παρθενικὸν αὐτῆς μῖσος κατὰ τῶν ἀκολάστων θεῶν. Ἡ κυνηγέτις ἐξέβαλε πάλιν κατὰ τοῦ Ἀδώνιδος τὸν σύαγρον τοῦ Λιβάνου, ἡ δὲ λευκὴ αὐτοῦ κνήμη ἐθραύσθη διὰ λευκοῦ ὀδόντος. Βλέπει δέ τις αὐτὸν ἐν τῇ χαριέσσῃ

ἐλεγείᾳ τοῦ Βίωνος, περιεπτυγμένον διὰ τῶν βραχιόνων τῆς Κύπριδος θρηνούσης, «ἥτις κραυγάζει ἀναζητοῦσα τὸν ἀσσύριον σύζυγον.» Οὗτος μόλις ἀναπνέει καὶ τὸ μέλαν αἷμα ῥέει ἐπὶ τῆς λευκῆς αὐτοῦ σαρκὸς καὶ οἱ ὀφθαλμοί του κλείονται ὑπὸ τὰς βλεφαρίδας, καὶ ἐξαφανίζεται τὸ χρῶμα τῶν χειλέων του καὶ μετὰ τούτου ἀποθνήσκει τὸ φίλημα, τοῦ ὁποίου ἡ Κύπρις δὲν θέλει ποσῶς νὰ παραιτηθῇ, διότι τὸ φίλημα ἐκείνου ὅστις δὲν βλέπει πλέον εἶνε ἠδὺ ἔτι εἰς τὴν Κύπριδα. Ἡ ἀνεμώνη γεννᾷ δάκρυα τῆς θεᾶς, τὸ αἷμα τοῦ Ἀδώνιδος καθιστᾷ διαπόρφυρα τὰ ῥόδα.

Διὰ τῶν γυναικῶν ἡ διὰ τοῦ λειποψυχεῖν καὶ κλαίειν λατρεία του διεδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αὗται ἐξεμάνησαν διὰ τὸν ἀνατολίτην νεανίσκον, χαρίεντα καὶ λεπτοφυῆ ὡς κόρην, οὗ τὰ φιλήματα δὲν κεντρίζουσι, διότι τὸ χεῖλός του εἶνε ἔτι ἀγένειον. Πᾶν πρόωρον πένθος πᾶν ὅ,τι ἐφήμερον εἰς τὰς γηΐνους καλλονὰς καὶ χαρὰς ἐξεφράζετο διὰ τοῦ θελκτικοῦ τούτου σώματος. Ἐν αὐτῷ ἐπένθουν τὰ μεμαραμένα ἄνθη, τὰς παρελθούσας ἡδονάς, τὴν συντριβεῖσαν νεότητα, τὸν ἔρωτα τὸν προώρως ἀποσβεσθέντα. Ἡ ἐξωτικὴ αὕτη φυσιογνωμία, ἣν ἡ τέχνη τῶν ποιητῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ σκιάσῃ, ὁ ὀσμὴ τῆς σμύρνης, ἣν ἀνέδιδεν, ἠρέθιζον ἔτι τὰ πάθη τῶν γυναικῶν.

ΕΧΕΙ ΨΥΧΗΝ Η ΓΥΝΗ;

Α'.

Μεθυγράφος τοῦ ΙΣΤ'. αἰῶνος ἔγραψε σάτυραν πὸ τὸν τίτλον: Ἀνήκει ἡ γυνὴ εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος; Σήμερον ἡ σάτυρα αὕτη μόνον μειδιάματα δύναται νὰ προκαλέσῃ: ἐν τῇ ἐποχῇ της ἐξελήφθη ὡς σπουδαία. Ἐν τούτοις, πρέπει νὰ λεφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι δὲν ἔζη πολὺ μετὰ τὸν μεσαίωνα ὁ σατυρογράφος ἐκεῖνος· ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου τυγχάνει γνωστόν, ὅτι ὁ μεσαίων δὲν φημίζεται ὡς θεραπευτικὸς ἱππότης τῆς γυναικείας εὐφυΐας. Μὴ ἐν αὐτῷ δὲν ἐψήφισε σύνοδος τὸ ἄψυχον τῆς γυναικός; Ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὕτη ἀπόφασις δὲν εἶνε ἴσως καθ' ὅλα αὐθεντική· εὑρέθησαν σοφοὶ ὑποστηρίξαντες, ὅτι δὲν ἐξεδόθη τοιαύτη ἀπόφασις· ἱστορικοὶ μάλιστά τινες διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς κατὰ τῶν συνόδων συκοφαντίας. Ἀδιάφορον ἄν, πράγματι, ἐν τῇ ἀνατροφῇ, ἣν παρεδέξατο, τοῦ ποίμνίου της, ἡ Ἐκκλησία ἐνεργεῖ ὡς παραδεχομένη τὸ ἄψυχον τῆς γυναικός. Ὁ Βοσσουὲτ ὥρισε τὴν γυναῖκα: «πρῶτον ὀστοῦ ὑπεραρίθμου.» Οἱ φιλόσοφοι ἔγραψαν πολλάκις περὶ ἀνατροφῆς τῆς γυναικός, ἐμπνεόμενοι, ἐν ἀγνοίᾳ των, ἐκ τῆς Βοσσουετίου περιφρονήσεως. Δὲν ἐδείχθησαν οὐδ' εὐνούστεροι, οὐδὲ δικαιότεροι. Ἐδείχθησαν καὶ αὐτοὶ πρὸς τὰς γυναῖκας, ὡς πρὸς ὄντα ἀτελέστερα τῶν ἀνδρῶν.

Λοιπόν, τί! Ἀδύνατον νὰ ἐδείχθη ὅλος ὁ κόσμος τόσῳ δυσμενὴς πρὸς τὰς γυναῖκας! Μὴ τὰ συναξάρια καὶ οἱ εὐσεβεῖς συγγραφεῖς δὲν ὡμίλησαν μετὰ σεβασμοῦ καὶ θαυμασμοῦ περὶ τοῦ οὐρανίου τῶν γυναικῶν προορισμοῦ; Μὴ οἱ μυθιστοριογράφοι, οἱ δραματογράφοι καὶ οἱ παντὸς εἴδους συγγραφεῖς δὲν στολίζουσιν αὐτὰς διὰ τῶν εὐφημοτέρων ἐπιθέτων; Δὲν εἶπεν ὁ Διδερώ, ὅτι: «Ὁσάκις γράφει τις περὶ γυναικὸς ὀφείλει ἀντὶ μελάνης νὰ μεταχειρίζηται τὰ χρώματα τοῦ οὐρανίου τόξου καὶ νὰ χέῃ κατόπιν ἐπὶ τῶν γραφομένων του κόνιν τῶν πετάλλων τῶν χρυσαλλίδων»; Τί νόστιμος κολακεία! Δὲν ὑπερβαίνει τὸ δίκαιον τάχα καὶ δύναται νὰ παραπονεθῇ τις διὰ τοιαύτας ὑπερβολάς;

Ἄ! βέβαια, ὅσῳ ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐπουράνια ἡ ἐκκλησία παρέσχε καλὴν μερίδα τῇ γυναικί· ὅσῳ ἀφορᾷ εἰς στίχους, ἐπίσης ἡ γυνὴ δὲν δύναται νὰ παραπονεθῇ κατὰ τῆς γαλλικῆς φιλολογίας. Μεθ' ὅλα ταῦτα, ἢ μᾶλλον διὰ ταῦτα, ἰσχυριζόμεθα πάντοτε ὅτι παραδέχονται τὴν γυναῖκα ἄψυχον καὶ ὡς πρὸς ἄψυχον προσφέρονται αὐτῇ. Διότι, τί εἶναι ψυχή; Εἶναι αὐτὴ ἡ προσωπικότης. Ὅταν τις ἀρνῆταί τινι τὸ δικαίωμα τῆς διευθύνσεως τῆς ἰδίας ἀγωγῆς, τῆς ἰδίας κρίσεως, τῆς ἐκτὸς πάσης κηδεμονείας, ἐνεργείας, δὲν ἀρνεῖταιαὐ τῷ συγχρόνως τὴν ψυχήν; Ἀναγνώσατε τοὺς κώδηκάς μας, τὰς παιδαγωγικάς μας μεθόδους, τὰ περὶ ἀνατροφῆς βιβλία τοῦ τελευταίου αἰῶνος, τί εὑρίσκετε ἐν αὐτοῖς; Ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἡ γυνὴ θεωρεῖται, εἶναι ἀνήλικος· δὲν εἶνε κἂν νόμιμος κηδεμὼν τῶν τέκνων της. Ἐν τῇ ἀνατροφῇ, ἡ Πολιτείᾳ αὐτὴ περιφρονεῖ αὐτήν, μέχρι σήμερον, ὥστε οὐδὲν ὑπὲρ αὐτῆς θυσιάζει, ἐν ᾧ ἐθυσίασεν ἑκατομμύρια διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν ἀρρένων. Τὸ τέκνον, ἂν μὲν ἄρρεν, φέρονται πρὸς αὐτὸ ὡς πρὸς ὑπεύθυνον ὄν, ἔχον ἰδίαν ἀτομικότητα καὶ ἐπαρκοῦν ἑαυτῷ. Ἡ κόρη ἀνατρέφεται διὰ τὸν μέλλοντα σύζυγόν της. Παρασκευάζουσιν αὐτὴν ὡς δι' ὑπηρέτριαν σεβαστὴν ὑπὸ τὴν συζυγικὴν στέγην. Οὐδεμία ἰδέα εἰσχωρεῖ εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν παιδαγωγῶν μας περὶ ἀξιώσεων τῆς γυναι-

κὸς εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀγαμίαν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὀλίγα ἐπικερδῆ στάδια ἀνοίγονται τῇ γυναικί. Διὰ τοῦτο ἐπίσης, εἴτε ἐν τῷ παρελθόντι εἴτε ἐν τῷ παρόντι ὅ,τι ἂν ἔγινε παραδέχεται τὴν προσωπικότητα τῆς γυναικὸς μὴ ἀνεξάρτητον.

Κατὰ τῶν σκέψεων τούτων ἀντιτάττουσι τὸ ὑποδεέστερον τοῦ γυναικείου φύλου: ἄλλου γένους διδάσκαλοι ἀνταπαντῶσι διακηρύττοντες τὴν ἰσότητα μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἢ τὴν ὑπεροχὴν τῆς γυναικὸς ἐπὶ τὸν ἄνδρα. Δὲν πρόκειται ὅμως περὶ θεωρειῶν καὶ εἰς οὐδὲν χρησιμεύουσιν ἡμῖν αἱ ἐμβριθεῖς συζητήσεις. Τί ἐστιν ἰσότης ἐν τοῖς πνευματικοῖς; Πῶς θὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ Mme de Staël εἶνε ὑποδεεστέρα τοῦ Florian, ἢ ὅτι ἡ διανοητικὴ ἀξία τοῦ Voiture ἢ Benserade ὑπερέβαλλε τὴν τῆς Mme de Sévigné; Καταλίπωμεν τὰς στείρας ταύτας συγκρίσεις, εὐφυολογίας εἰς μηδὲν καταληγούσας. Δὲν πρόκειται περὶ τοῦ ἂν ἡ γυνὴ, ἥτις διαφέρει τοῦ ἀνδρὸς, εἶνε ἴση του, ὑποδεεστέρα ἢ ἀνωτέρα· ἀλλὰ περὶ τοῦ ἂν ἔχῃ ψυχὴν, προσωπικότητα ἀνθρωπίνην, ἂν δύνηται νὰ ζήσῃ δι' ἑαυτῆς ἀπηλλαγμένη πάσης ἰδέας οἰκογενείας, δουλείας, ἢ ὑπαλληλισμοῦ. Ἂν ναί, τότε αἱ παιδαγωγικαὶ ἡμῶν μέθοδοι εἶνε ἐσφαλμέναι. Ἡ ἱστορία θὰ τὸ ἀποδείξῃ.

Β'.

Ἂς ἀφήσωμεν τοὺς Πατέρας. Δείκνυνται πράγματι αὐστηρότατοι πρὸς τὰς γυναῖκας. Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος ἀπαιτεῖ νὰ στερήσωσιν αὐτὰς καὶ οἴνου καὶ κρέατος καὶ νὰ ὁρισθῇ ἡ τροφὴ των εἰς λάχανα. «Ἂς ζῇ, λέγει, φεύγουσα τὸ παρὸν, ἀγνοοῦσα τὸ παρελθὸν, ποθοῦσα τὸ μέλλον.» Τὰ πτωχὰ πλάσματα! δὲν τοῖς ἐπιτρέπει κἂν τὴν ἐκ τῆς μουσικῆς παρηγορίαν· ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος προγράφει τὴν διασκέδασιν ταύτην· μόλις ἐπιτρέπει ταῖς γυναιξὶ τὸ δικαίωμα τῆς προσευχῆς καὶ ταῖς συζύγοις τὸ δικαίωμα τῆς ὑπακοῆς τοῖς συζύγοις.

Κατὰ τοὺς πρώτους τῆς γαλλικῆς μοναρχίας αἰῶνας μόλις φροντίζουσι περὶ τῆς παιδείας ἐν γένει καὶ ἀμελοῦσιν ἐντελῶς τῆς ἀνατροφῆς τῆς γυναικός. Τὸ πρῶτον παιδαγωγικὸν βιβλίον χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ΙΔ'. αἰῶνος ἐπιγραφόμενον: *Βιβλίον τοῦ ἱππότου* de Latour-Landry *διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν θυγατέρων του*. Περίεργος πραγματεία περὶ ἀνατροφῆς θυγατέρων γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρός των! Ἐν αὐτῷ μετὰ τῶν εὐλαβεστέρων παραγγελμάτων ἀναγινώσκονται σκανδαλωδέστατα ἱστορίαι. Περίεργον ὄντως μίγμα θεοφοβίας καὶ κυνισμοῦ εἶνε τὸ βιβλίον τοῦτο. Ἡ παιδεία, κατὰ τὸν ἀγαθὸν ἱππότην, συνίσταται εἰς παραγγέλματα. Ἐπιμένει ἐπὶ τῆς στάσεως, ἣν ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἡ κόρη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐπὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὀφείλει νὰ κλίνῃ τὸ γόνυ καὶ νὰ ὑποκλίνηται. Περὶ ἰδεῶν δὲ οὐδαμοῦ ὁμιλεῖ. Ἄλλως τε πρὸς τί αἱ γνώσεις, καὶ τὰ περὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως ἀξιώματα, καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ συνείδησις, ὅταν τὰ πάντα περιορίζωνται εἰς τὴν εἰς τὸν σύζυγον ὑπακοήν; «Ainsi doit toute bonne femme craindre et obeir à son seigneur et faire son commandament, soit tort, soit droit; et s' il y a vice, elle est desblasmée, et demeure le blasme à son seigneur.» Οὕτω πᾶσα γυνὴ ὀφείλει νὰ φοβεῖται καὶ ὑπακούῃ τὸν αὐθέντην της καὶ νὰ ἐκτελῇ τὰς διαταγάς του δικαίας τε καὶ ἀδίκους, αἵτινες ἐὰν εἶνε κατακριτέαι, ἀπαλάττουσιν αὐτὴν τῆς αἰσχύνης, ἥτις μένει εἰς τὸν αὐθέντην της. «Μειδιᾷ τις πρὸ τῆς ἀφελοῦς ταύτης βεβαιώσεως τοῦ ἀνευθύνου τῶν γυναικῶν. Τὸ θέμα τοῦτο ἐν τούτοις δὲν ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν μεσαίωνα. Ἀπαντᾷ τοῦτο καὶ παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι τοῦ ΙΣΤ'. αἰῶνος, ἐλευθέροις σκέπταις, καθολικοῖς ἢ διαμαρτυρομένοις. Ἀπαντᾷ ἐν ταῖς παλαιαῖς λειτουργίαις τῶν Οὐγενώτων, ἐν αἷς διδάσκεται ὅτι «ἡ γυνὴ, ἂν καὶ φύλου ἀσθενεστέρου τοῦ ἡμετέρου (θεολόγος ὁμιλεῖ) θὰ κληρονομήσῃ *ἐν τούτοις* ζωὴν αἰώνιον.» Τὸ *ἐν τούτοις* τοῦτο δὲν εἶνε τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς χάριτος; Ἀπαντᾷ τὸ θέμα τοῦ ἀγαθοῦ ἱππότου Latour-Landry ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Μολιέρου ταῖς δηλώσεσι τοῦ Χρυσάλου ἐν ταῖς *Σοφαῖς γυναιξί*. Ὁ *νοικοκύρης* αὐτὸ θέλει, νὰ περιορίσῃ τὴν γυναῖκά του εἰς τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ μαγειρείου καὶ τοῦ οἴκου καὶ θεωρεῖ αὐτὴν γνωρίζουσαν ἀρκετά.

Quand la capacité de son esprit se hausse
A' connaître un pourpoint d'avec un haut-de-chausse.

Εἶπον, ὅτι ὁ Μολιέρος ἐζήτησε νὰ διακωμωδήσῃ τὰς σχολαστικότητας συγχρόνων τού τινων. Δυνατόν, πλὴν τὸ κοινόν, εὑρίσκον ἐν τοῖς στίχοις τοῦ ἀγαθοῦ Χρυσάλου τὰς κλασικὰς ἰδέας περὶ ἀνατροφῆς τῶν γυναικῶν ἐδικαίου τὰς παλαιὰς προλήψεις.

Οὐδεὶς προσέβαλε σπουδαίως τὴν παλαιὰν ταύτην πρόληψιν. Ὁ Nicolle ἐν τοῖς Essais de Morale μόνον προορισμὸν ἀναγνωρίζει διὰ τὴν γυναῖκα τὸν τῆς ὑπηρετρίας τοῦ ἀνδρός· ὅ,τι ὀφείλει αὕτη νὰ μάθῃ, τὸ μανθάνει, ὄχι δι' ἑαυτήν, ἀλλ' ὅπως εὐαρεστήσῃ καὶ κολακεύσῃ τὰς διαθέσεις τοῦ συζύγου της. Καὶ ἐν τούτοις ἔζησαν ἐν Γαλλίᾳ γυναῖκες καλούμεναι

Jeanne d'Arc, Jeanne d'Albret, Mme de Coligny. Ἦσαν ἆρά γε ἀνθρώπιναι προσωπικότητες αὗται; Ἔζησε πρὸς τούτοις ἡ Mme de Maintenon, ἀνωτέρα βασιλίσσης, κυρίαρχος βασιλέως! Αἴ! ἡ Mme de Maintenon, αὐτὴ ἀσχοληθεῖσα περὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν θυγατέρων καὶ δημοσιεύσασα περὶ αὐτῆς πραγματείαν διὰ τὴν σχολήν της τοῦ Ἁγίου Κύρου, ἐπαναλαμβάνει, πραΰνουσα ὀλίγον τὸ σύστημα τοῦ ἱππότου de Latour-Landry, «Αἱ θυγατέρες μας δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ γίνωσι σοφαί· αἱ γυναῖκες εἶναι πάντοτε ἡμιμαθεῖς καὶ αἱ μικραὶ αὐτῶν γνώσεις των καθιστῶσιν αὐτὰς τετυφωμένας, ὑπεροπτικὰς καὶ περιφρονητικὰς πρὸς τὰ σοβαρά.»

Ἡ Mme de Maintenon δὲν ἐπίστευεν οὔτε λέξιν ἐξ ὅσων ἔγραφε, διότι δὲν διεκρίνετο ἐπὶ ταπεινότητι. Διατί λοιπὸν συνεβούλευεν οὕτως, εἰμὴ ἐγένετο θῦμα, ἐν ἀγνοίᾳ της, τῶν περὶ διανοητικῆς ἀνικανότητος τῶν γυναικῶν ἰδεῶν, καίτοι ἐξαιροῦσα ἑαυτήν; «Πρέπει, προσέθετε, νὰ ἀνατρέφωνται αἱ τῆς τάξεως τῶν οἰκοκυραίων ὡς οἰκοκυραί· δὲν πρόκειται περὶ καλλιεργείας τοῦ πνεύματός των· ἀνάγκη νὰ διδαχθῶσι τὰ οἰκογενειακὰ καθήκοντα, τὴν εἰς τοὺς συζύγους ὑπακοὴν καὶ τὰς περὶ τῶν τέκνων φροντίδας.» Τίς θὰ τὸ πιστεύσῃ; ἡ Mme de Maintenon, ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀναγινώσκουσα γυνή, κατεδίκαζε τὴν ἀνάγνωσιν! «Τὰ βιβλία, ἔλεγε, ἀναπτύσσουσι τὸ πνεῦμα καὶ ἐγείρουσιν ἀκόρεστον περιέργειαν.» Ἐπίσης ἐφοβεῖτο τὴν διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας εἰς τὰς νεάνιδας. Διατί; «Φοβοῦμαι—οὕτω λέγει ἡ Mme de Maintenon—μὴ τὰ ἔξοχα ὑποδείγματα τῆς γενναιότητος καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ ὑψώσωσι πολὺ τὸ πνεῦμα των καὶ καταστήσωσιν αὐτὰς ματαίας καὶ ἀκκούς (κεράτσαις).» Ὁ φόβος τῶν ἀνεξαρτήτων συνειδήσεων καὶ ὑψηλῶν τοῦ καθήκοντος παραδειγμάτων ἀπετέλει τὸ πρόγραμμα τῆς ἱδρυσάσης τὸν Ἅγ. Κύρον ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς προλήψεως, καθ' ἣν ἡ γυνὴ εἶνε ὄν, δι' ὃ δὲν ἔγινεν ἡ ἐλευθερία τῆς διδασκαλίας!

Ἐν τούτοις ἡ Mme de Maintenon συνήνει ὅπως αἱ νεάνιδες τοῦ Ἁγίου Κύρου, δύνανται νὰ μανθάνωσιν ἀκινδύνως τὰ ὀνόματα τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας. «Ἐν εἶνε ὀρθόν, λέγει, νὰ μανθάνωσι τὰ ὀνόματα τῶν ἡγεμόνων τοῦ ἔθνους καὶ νὰ γνωρίζωσιν αὐτὰ ἀκούοντως, ὅπως μὴ συγχέωσιν αὐτοὺς πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν ἄλλων χωρῶν, περὶ ὧν ἐπίσης καλὸν νὰ μανθάνωσιν ἐλαφρά τινα αἱ μαθήτριαί μας, ὅπως μὴ ὑπολαμβάνωσι Ρωμαῖόν τινα αὐτοκράτορα ἀντὶ Κινέζου ἢ Ἰάπωνος, ἢ Ἱσπανὸν κα Ἄγγλον ἀντὶ Πέρσου καὶ Σιαμίτου.»

Τοιαύτας πνευματικὰς παραχωρήσεις παρέχει ἡ Mme de Maintenon εἰς τὸ ὑποδεέστερον φύλον της. Αἱ νεάνιδες τοῦ Ἁγ. Κύρου ὤφειλον νὰ μανθάνωσι τὴν ῥαπτικήν, τὴν τέχνην τῶν ὑποκλίσεων, τὴν θεοφοβίαν, καὶ νὰ ἀποκτῶσιν ἀρκοῦσαν διανοητικὴν ἱκανότητα, ὥστε νὰ διακρίνωσι τὸν Μερόβιχον ἀπὸ Κλαυδίου τοῦ δασυτρίχου.

Δὲν ἀγνοοῦμεν ὅτι ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς καὶ ταῖς πραγματείαις τῆς Mme de Maintenon εὑρίνται λεπτόταται παρατηρήσεις καὶ ὀρθόταται περὶ ἀγωγῆς τῶν νεανίδων· πλὴν ἠθελήσαμεν νὰ δείξωμεν τὸ κύριον σφάλμα τῆς μεθόδου καὶ τὸ πῶς ὡς πρὸς τὰς ἰδέας συνδέεται μετὰ τοῦ ἱππότου de Latour Landry.

Γ'.

Ὁ Φενελὼν, ἐν τῇ Éducation de filles, φαίνεται ἧττον τῆς Mme de Maintenon αὐστηρὸς πρὸς τὰς γυναῖκας. Μετὰ τοῦ Μολιέρου συμφωνεῖ ὅπως ἔχῃ ἡ γυνὴ γνώσεις περὶ πάντων· ἐπιτρέπει νὰ διδάσκωνται αἱ νεάνιδες μικρὰν φιλολογίαν καὶ ἐπιστήμην· ὀλίγην, οὐχὶ πολλήν· διότι, προσθέτει ὁ Φενελών, ἡ πολλὴ ἐπιστήμη «βλάπτει τὴν αἰδώ». Βεβαίως δὲν ἀνέμενέ τις νὰ ἀκούσῃ περὶ αἰδοῦς ἐν τοιούτῳ ἀντικειμένῳ· πλὴν οἱ θεολόγοι ἔχουσι χάριν ἐκφράσεως εἰδικήν. Ἐπιτρέπεται ἡμῖν ἆρά γε νὰ εἴπωμεν, προκειμένου περὶ τῆς Mme de Maintenon καὶ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Cambrai, ὅτι δυσκόλως ἐννοοῦμεν τὸν πρὸς τὰς παιδαγωγικὰς πραγματείας των θαυμασμόν;

Ἡ ἔκπληξίς μας αὐξάνει, πρὸ τῶν ἀμέτρων ἐπαίνων, οὓς παρέχει αὐτοῖς ἀνὴρ ἀξίας καὶ ἁρμοδιότητος, οἵας ὁ κ. Gréard. Ἐπὶ τῆς εἰδικῆς ἀπόψεώς μας οὐδὲ θαυμασμὸς οὐδὲ εὐγνωμοσύνη ὀφείλεται τῷ Φενελὼν καὶ τῇ Mme be Maintenon ἐπὶ ταῖς πραγματείαις των. Κατὰ τὴν σύζυγον τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ τὸν διάσημον ἐπίσκοπον ἡ γυνὴ δὲν εἶνε ἀνθρωπίνη προσωπικότης· δὲν ζῇ οὔτε δι' ἑαυτῆς, οὔτε δι' ἑαυτήν. Ἐν τῷ διὰ τὰ μοναστήρια, δηλ. διὰ τὸν Θεὸν προορισμῷ της, ὀφείλει νὰ μὴ ἔχῃ οὐδὲ τὴν παραμικρὰν θέλησιν πρὸ τοῦ αἰωνίου Πατρός. Ἐν δὲ τῷ ἐπιγείῳ, δηλ. τῷ διὰ τὸν σύζυγον προορισμῷ της, ὀφείλει νὰ ὑποβάλλῃ πᾶσαν πρᾶξιν εἰς τὸ διπλοῦν τῆς πρὸς αὐτὸν ὑπακοῆς καὶ εὐαρεσκείας καθῆκον. Οὐδέτερος τῶν διδασκάλων τούτων ἠννόησέ τι περὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς τελείας ἀναπτύξεως τῶν γυναικείων δυνάμεων. Ὅταν διατεί-

νηταί τις, ὅπως δικαιολογήσῃ αὐτούς, ὅτι τοιοῦτο ζήτημα δὲν ἐτέθη κατὰ τὸν ΙΖ΄. αἰῶνα, βεβαιοῖ ὅτι οἱ δύο οὗτοι διδάσκαλοι ἠκολούθουν τὴν ἐποχήν των ἀντὶ νὰ προτρέχωσιν αὐτῆς. Ἄλλως τε δὲν εἶνε ἱστορικῶς ἀκριβές ὅτι τὸ καλούμενον σήμερον γυναικεῖον ζήτημα δὲν εἶχε κινηθῆ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα.

Ὁπωσδήποτε ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἤδη αἰῶνος ἀναγινώσκομεν ἐν τοῖς ἔργοις καὶ ἰδίᾳ ταῖς *συμβουλαῖς μητρὸς πρὸς τὴν θυγατέρα* συγγραφέως ἐλάχιστα ἀναγινωσκομένης τῆς κυρίας de Lambert σκέψεις περὶ τῶν γυναικῶν, αἵτινες μαρτυροῦσι πρόοδον ὡς πρὸς τὰς παλαιὰς προλήψεις. Ἡ κυρία de Lambert δὲν φοβεῖται τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας ἱστορίας εἰς τὰς νεάνιδας· οὔτε κἂν τὴν διδασκαλίαν ὀλίγης φιλοσοφίας. Εἶναι ὑποχωρήσεις ὅμοιαι πρὸς δόσεις φαρμάκων κατὰ τὴν ὁμοιοπαθητικὴν μέθοδον πλὴν οὐχὶ καὶ καταφρονητέαι. Ἄλλως ἡ κυρία de Lambert καὶ αὐτὴ καίτοι ἀνεξαρτήτου πνεύματος θεωρεῖ τὴν γυναῖκα προωρισμένην νὰ ζήσῃ διὰ τὸν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα της μόνον καὶ οὐχὶ δι' ἑαυτήν.

Ὁ Ῥουσσώ, οὗτινος τόσῳ ἐπηνέθησαν αἱ περὶ ἀνατροφῆς ἰδέαι καὶ ὅστις ἐγένετο ἀμίμητος ἐλευθερωτὴς τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ἔμεινε ἄνθρωπος τοῦ παρελθόντος ἐν ταῖς περὶ ἀνατροφῆς της γυναικὸς διδασκαλίαις του. Ὁ θρασὺς ἀνακαινιστὴς μόλις φθάνει τὸν Φενελὼν καὶ τὸν ἀγαθὸν ἀββᾶν de Saint Pierre. Ὁ τελευταῖος ἐζήτησε (πάντοτε διὰ τὸ συμφέρον τῶν συζύγων) νὰ διδάσκωνται αἱ νεάνιδες στοιχεῖα ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν «ὅπως, ἔγραφε, δύνηνται νὰ ἀκούωσιν ἡδέως ὅσα λέγουσιν οἱ ἄνδρες ἐρωτῶσιν αὐτοὺς περὶ αὐτῶν καὶ συνομιλῶσιν εὐκολώτερον μετὰ τῶν συζύγων περὶ τῶν καθημερινῶν τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν ἀσχολιῶν.»

Ὁ Ῥουσσὼ ἔγραψε κρείττονα τοῦ ἀββᾶ de Saint Pierre ἀλλὰ σκέπτεται ὅπως ἐκεῖνος· λέγοντες δὲ ταῦτα, δὲν ἀρνούμεθα τὰς ἀπείρους αὐτοῦ πρὸς τὴν παιδείαν ἐκδουλεύσεις. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Αἰμιλίου* ἔδειξε μεγαλοφυΐαν ἀλλάσσων τὸ ἀξίωμα ὅπερ μέχρις αὐτοῦ διηύθυνε τοὺς παιδαγωγοὺς ἐν Γαλλίᾳ. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο καθιέρου ἄνθρωπον φύσει κακὸν διεφθαρμένον, καὶ ἀπήτει ἑπομένως ὅπως ἡ ἀγωγὴ ἔχει χαρακτῆρα σκληρότητος καὶ ἐξαγνισμοῦ. Τοὐναντίον δὲ ὥρισεν ὁ Ῥουσσώ, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶνε ἀγαθὴ καὶ ὅτι πρέπει νὰ διευκολύνωμεν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐν αὐτῷ ἀγαθοῦ σπόρου. Ἐκ τῆς θεωρίας ταύτης ἀπορρέουσιν αἱ ἰδέαι περὶ ἐπαγωγοῦ ἐργασίας, περὶ παιδικῶν σχολείων, καὶ ὅλων τῶν πραγματοποιηθεισῶν ἐν τῇ ἐποχῇ μας προόδων. Πλὴν περὶ γυναικῶν ἀποφαίνεται ὁ Ῥουσσὼ ὡς ὁ ἐνθερμότερος ὁπαδὸς τοῦ συστάματος τῆς ὑποταγῆς καὶ ὑποδουλώσεως τῆς γυναικός.

«Πᾶσα ἡ γυναικεία ἀγωγὴ ὀφείλει νὰ ἦνε σχετικὴ πρὸς τὴν τῶν ἀνδρῶν. Τὸ ἀρέσκειν αὐτοῖς, τὸ χρησιμεύειν αὐτοῖς, καθίστασθαι ἀξιεράστου; αὐτοῖς καὶ σεβαστάς, τὸ ἀνατρέφειν αὐτοὺς νέους, τὸ περιποιεῖσθαι αὐτοὺς πρεσβύτας, τὸ συμβουλεύειν, τὸ παρηγορεῖν αὐτούς, τὸ καθιστάναι τὴν ζωὴν αὐτῶν ἡδεῖαν ἐν τούτοις ἔγκεινται τὰ καθήκοντα τῶν γυναικῶν καὶ ταῦτα δέον νὰ διδάσκωνται αὗται ἀπὸ τῆς παιδικῆς των ἡλικίας. Ὅσῳ δὲν ἀνέρχεταί τις μέχρι τοῦ ἀξιώματος τούτου, τόσῳ ἀπομακρύνεται τοῦ σκοποῦ, καὶ ὅλα ὅσα ἂν διδάξωσιν αὐταῖς ἄλλα εἰς οὐδὲν θὰ χρησιμεύουσιν τῇ εὐδαιμονίᾳ των καὶ τῇ ἡμετέρᾳ.»

Νομίζει τις ὅτι ἀναγινώσκει τὸν κώδηκα τῆς συζυγικῆς καὶ ἐντίμου δουλείας.

Ἐξακολουθεῖ ὁ Ῥουσσώ:

«Τὸ πρῶτον καὶ ἐξοχώτερον τῆς γυναικὸς προτέρημα εἶνε ἡ πραότης. Πλασθεῖσα ὅπως ὑπακούῃ εἰς ὃν τόσῳ ἀτελὲς ὅσῳ εἶνε ὁ ἀνήρ, συνήθως τόσῳ ἀκόλαστον καὶ πάντοτε βρίθον ἐλαττωμάτων, ὀφείλει νὰ μάθῃ ἐνωρὶς νὰ ὑπομένῃ τὰς ἀδικίας τοῦ συζύγου της, ἄνευ παραπόνων.»

Καὶ ἔτι πλέον: ὀφείλει νὰ δέχηται ἀπὸ τῶν χειρῶν του συνήθως μὲν ἀκολάστου, πάντοτε δὲ βρίθοντος ἐλαττωμάτων ἀσυζητητεὶ καὶ ἄνευ παρατηρήσεων τὴν θρησκείαν.

«Πᾶσα θυγάτηρ ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ τὴν θρησκείαν τῆς μητρός της καὶ πᾶσα σύζυγος τὴν τοῦ συζύγου της· ἂν ἡ θρησκεία αὕτη εἶνε κακή, ἡ ὑπακοὴ ἦν μήτηρ καὶ θυγάτηρ ὀφείλουσιν εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως ἐξαλείφει τὸ ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ ἁμάρτημα τῆς πλάνης. Μὴ δυνάμεναι νὰ κρίνωσιν ἀφ' ἑαυτῶν, ὀφείλουσι νὰ παραδέχωνται τὰς ἀποφάσεις τῶν πατέρων καὶ τῶν συζύγων ὡς ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας.»

Τῇ παραδόξῳ ταύτῃ διδασκαλίᾳ ἀπέτειναν παραδοξοτέρας ἔτι ἐπιδοκιμασίας· ὁ συγγραφεὺς *περιέργου ἱστορίας τῶν περὶ ἀγωγῆς δοξασιῶν ἐν Γαλλίᾳ* κ. Compayré, κηρύττει «θαυμασίας» τὰς γραμμὰς ταύτας τοῦ Ῥουσσώ. Ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ του καλεῖ αὐτὰς «ἀξιώματα.» Ὡραῖα τὰ ἀξιώματα ταῦτα πράγματι καὶ μάλιστα μέγαν δεικνύουσι σεβασμὸν πρὸς τὸ λεπτότερον ἐν τῷ κόσμῳ τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν! Ἀλλ' ἐλησμονήσαμεν ὅτι

δὲν εἶνε ἄνθρωποι αἱ γυναῖκες: Παράδοξον ἤθελε θεωρήσει φιλόσοφός τις ὡς ὁ Ῥουσσὼ τὴν ἀξίωσιν ὅπως ὁ σύζυγος γίνῃ Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας ἢ Πάπας. Ἡ πρὸς τὴν ἀξίωσιν ταύτην ἐπιδοκιμασία τοῦ κ. Compayré ἀποδεικνύει ὅτι ἀπέδωκε μεγίστην σπουδαιότητα οὗτος εἰς τὸν στίχον τοῦ Μολιέρου.

Du côté de la barbe est la toute puissance
Τὴν παντοδυναμίαν ἔχει ὁ πώγων.

Δ΄.

Μαθηταὶ τοῦ Ῥουσσὼ ὑπῆρξαν οἱ πλεῖστοι τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἄνδρες. Ὁ Ταλλεϋράνδ, ἐν διασήμῳ του ἐκθέσει, ἣν συνέταξε, λέγει ὁ ἀββᾶς Desrenaudes, ἔλαβε παρὰ τοῦ Γενευοῦ φιλοσόφου τινὰς τῶν κυριωτέρων περὶ ἀγωγῆς καὶ ἰδίᾳ περὶ ἀγωγῆς τῶν γυναικῶν ἰδεῶν του. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύει ἀρκούντως, ὅτι ὅσῳ ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐλευθερίας τῶν γυναικῶν ἐδείχθη ἀρκετὰ φειδωλός. Ὁ Ταλλεϋράνδ ἀντεπροσώπευε δύο παραδόσεις προλήψεων ἀντιγυναικικῶν· ἦτο ἐξ ἐπαγγέλματος ἐκκλησιαστικὸς καὶ μαθητὴς τοῦ Ρουσσὼ ἐκ κλίσεως. Ἡ περὶ ἐκπαιδεύσεως ἔκθεσίς του ἐχειροκροτήθη πολὺ παρὰ τῶν ἀνδρῶν· πλὴν καὶ ἤγειρε κατ' αὐτοῦ τὰς ἐπικρίσεις καὶ τὰς προσβολὰς διασήμου γυναικός, ἣν ἐν τῷ περὶ τῶν περὶ ἀγωγῆς δοξασιῶν βιβλίῳ του ἐλησμόνησεν ὁ κ. Compayré. Ἦτο Ἀγγλίς, ἡ Mary Godwins εὐπαίδευτος καὶ πρωτοτύπου εὐφυΐας. Τόσῳ ἠρέσκετο εἰς τὰ παράδοξα ὥστε ἐνόμιζεν ἑαυτὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα. Ἐν ἔργῳ της διτόμῳ περὶ τῶν *Δικαιωμάτων τῶν γυναικῶν* ἐπέκρινε τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ταλλεϋράνδ καὶ ἐζήτησε τὴν αὐτὴν διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας ἀγωγήν. Τὸ θέμα τοῦτο ὑπερήσπισεν ἀργότερα ὁ Condorcet, ὅστις ἐζήτει ὅπως ἡ γυνὴ ἐκπαιδεύηται μεθ' ὅσης καὶ ὁ ἀνὴρ φροντίδος. Ἡ κοινότης καὶ ἡ ἰσότης ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει εἶνε κατὰ τῶν Condorcet ἀξίωμα καὶ ἀλήθεια βεβαιουμένη ὑπὸ τῆς ἱστορίας. «Πρέπει, ἔλεγεν ὁ Condorcet, νὰ ἐκπαιδεύωνται αἱ γυναῖκες ὅπως δύνηνται νὰ ἀνατρέφωσι τὰ τέκνα των, ὧν ἐκ φύσεως ἐτάχθησαν διδάσκαλοι· ὅπως γίνωνται ἄξιαι σύντροφοι καὶ ἴσαι τοῖς συζύγοις των. Πρέπει τέλος διότι εἶναι δίκαιον· διότι καὶ τὰ δύο φύλα ἔχουσιν ἴσα δικαιώματα ἐπὶ τῆς παιδείας. Ὁ Condorcet συζευχθεὶς γυναῖκα εὐφυᾶ καὶ ἀγαθὴν δὲν ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀνώτερον αὐτῆς. Ἠρέσκετο νὰ ἐπαναλαμβάνῃ ὅτι διάσημοι Ἰταλίδες, ἡ Laura Bassi καὶ Francesca Agnesi κατεῖχον ἐπιτυχῶς ἕδρας ἀνατομίας καὶ μαθηματικῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βολωνίας. Βεβαίως ὅλαι αἱ γυναῖκες δὲν εἶνε Francesca Agnesi· πλὴν οὐδ' οἱ ἄνδρες, πρὸ τῶν ὁποίων ἀνοίγονται τόσῳ εὐκόλως αἱ θύραι τῶν γυμνασίων δὲν εἶνε οὔτε Turgot οὔτε Condorcet.

Ἐπίσης Γενευή τις, ἡ κυρία Neker de Saussure ἀνέλαβε καὶ διὰ νέων ἐπιχειρημάτων ἐνίσχυσε τὸ θέμα τῆς Mary Godwin καὶ τὸ τοῦ Condorcet. Ἡ κυρία Neker, αὐστηρὰ διαμαρτυρομένη, ἐπίστευεν εἰς τὴν πτῶσιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, ἀλλὰ τὴν ἐξ ἴσου πτῶσιν. Ἐπίστευεν, ὅτι δύνανται νὰ ἐγερθῶσιν ἀμφότεροι διὰ τῶν αὐτῶν μέσων καὶ ὅτι ὄντες εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν καταπτώσεως δύναται ἐξ ἴσου νὰ ἀντιληφθῶσι τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν προόδων.

Ἐν τῷ ΙΘ΄. αἰῶνι οἱ ἀναμορφωταί, οὓς καλοῦσι κοινωνιστὰς (ἐκτὸς τοῦ Proudhon) ἐβεβαίωσαν τὴν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἰσότητα δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων. Τινὲς μάλιστα ἐκ πνεύματος ἀντιδράσεως πρὸς τὸ παρελθόν, ἐπροχώρησαν τόσῳ ὥστε ὑπεστήριζαν, ἐν ἔργοις ἅτινα ὁμοιάζουσι μᾶλλον πρὸς ποιήσεις ἢ πρὸς ἀκριβεῖς παρατηρήσεις, τὴν ὑπεροχὴν τῆς γυναικὸς ἐπὶ τοῦ ἀνδρός. Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ὑπῆρχεν ὁλόκληρος φιλολογία, ἐν ᾗ ἡ κ. Adam διέπρεψεν· ἐννοοῦμεν τὸ βιβλίον της, πλῆρες ἐπιχειρημάτων κατὰ τοῦ Proudhon περὶ ἔρωτος γυναικῶν καὶ γάμου.

Εἶνε εὐάρεστος ἡ ἐξέτασις καὶ συζήτησις ἐπὶ τῶν ἔργων τούτων· πλὴν δὲν εἶνε καὶ τοῦ θέματος ἡμῶν. Ἐζητήσαμεν νὰ ὑποδείξωμεν ἁπλῶς, ὅτι: «αἱ γυναῖκες ἔχουσι δικαιώματα ἐπὶ τῆς τελείας τῶν δυνάμεων αὐτῶν ἀναπτύξεως.» Ζητοῦμεν ὑπὲρ αὐτῶν οὐχὶ τὴν ἰσότητα ἐν τῇ διανομῇ τῶν ὑπουργημάτων, ἀλλὰ τὴν ἰσότητα ἐν τῇ ἀγωγῇ. Δὲν πρόκειται λοιπὸν νὰ ζητήσωμεν ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς βεβαιοῦσιν οἱ πονηροὶ σκῶπται, τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ γίνωνται πυροσβέσται, δικασταὶ ἢ βουλευταί, ἀλλὰ νὰ ἐπιτύχωμεν ὅπως μὴ αἱ νεάνιδες ἐν τῇ πατρίδι τῆς κ^ας^. Στάελ καὶ Σεβινιὲ εἶνε οἱ παρίαι τῆς παιδείας. Εὐφυής τις ἔλεγέ ποτε, ὅτι ἀρκεῖ ὅπως τελειώσῃ τὸ ζήτημα τῆς φιλολογικῆς ἰδιοκτησίας νὰ ἀναγράψωσιν ἐν τοῖς νόμοις τὰς λέξεις ταύτας: «Ἡ φιλολογικὴ ἰδιοκτησία εἶναι ἰδιοκτησία.» Λοιπόν νομίζομεν, ὅτι, ὅπως δοθῇ πέρας εἰς τὰς περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν νεανίδων ἀμφισβητήσεις, ἀρκεῖ νὰ παραδεχθῶσιν ἐν μετριοφροσύνῃ οἱ ἄνδρες, ὅτι καὶ ἡ γυνὴ ἀνήκει εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος.

MARIE CHATEAUMINOIS.

ΚΕΚΑΛΥΜΜΕΝΗ ΠΡΟΤΟΜΗ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ε'.

Εἶχον ἀπό τινων ἡμερῶν ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Πάλμερ χορηγηθέν μοι ἐργαστήριον παρὰ τὴν ἐπαυλίν του καὶ εἰργαζόμην ἤδη μετὰ ζήλου, ὅτε ἡμέραν τινὰ περὶ τὴν 5^{ην} μ. μ. εἶδον εἰσερχομένην ἐν αὐτῷ μετὰ εἰκοσαετοῦς περίπου νεανίου νεάνιδα ὀλίγῳ νεωτέραν. Ἀμέσως ἀνεγνώρισα τὸν υἱὸν καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ κ. Πάλμερ, ὧν εἶχεν ἀπό τινος ἀγγελθῆ ἐν τῇ ἐπαύλει ἡ προσεχὴς ἄφιξις. Ὁ νεανίας ἦν ὑψηλὸς καὶ ῥωμαλέος ὡς ὁ πατήρ του· εἶχε κόμην βραχεῖαν καὶ βαθὺν πώγωνα, ξανθίζοντα, μᾶλλον πυρρόν· εὐθυτενὴς ὡς ἱππότης τοῦ μεσαιῶνος ἐφαίνετο κύπτων μόνον ὑπὸ τὸ ἠθικὸν βάρος μελαγχολίας. Οὐδὲν χαρακτηριστικὸν τῆς νεάνιδος ὡμοίαζε πρὸς τὰ τοῦ πατρός· μικρὰ τὸ ἀνάστημα, πλὴν εὔκαμπτος καὶ τὰ μάλα χαρίεσσα τὰς κινήσεις τοῦ σώματος, εἶχε κεφαλὴν κοσμίαν ἐκτάκτου χάριτος καὶ κόμην καστανόχρουν ἐπιχαρίτως συνηρμοσμένην, ἥτις διηρημένη εἰς τὸ μέσον ἔπιπτε πρὸς τὰ ὄπισθεν διὰ δύο πλοκάμων κατερχομένων μέχρι τῶν ἰσχίων· ὑπὸ τὸ ἀγχίνοιαν δηλοῦν μέτωπόν της ἀπέστραπτον ζωηροὶ μέλανες ὀφθαλμοί, πλήρεις πονηρίας καὶ γλυκύτητος.

Τὸ στόμα της διήνοιγον θελκτικώτατα ὑπομειδιάματα, τὸ σύνολον δ' ἐν γένει τῆς φυσιογνωμίας της προήγγελλε φαιδράς, σκέψεις εὐθύμους λόγους καὶ χαρακτῆρα τολμηρόν. Τέλος ἔλεγέ τις ὅτι ἡ miss Palmer, ἣν ἐκ τῶν παραδιδομένων ὁλοκλήρως εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ζωῆς φύσεων, αἵτινες ὑπὲρ πάσας ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ ἐκχέωσι τὸ περίσσευμα τῆς καρδίας των.

Εἶχον ἔλθει ἀμφότεροι ἐκ Παρισίων ὅπου διέτριψαν μῆνάς τινας. Εἶχον τὴν ἀξίωσιν ὅτι ὁμιλοῦσι τὴν γαλλικὴν καὶ ἰταλικήν, πλὴν καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς Ὠβέργνης κάτοικοι θὰ διεμαρτύροντο κατὰ τῆς γαλλικῆς των. Ἐν τούτοις ἡ κυρία Μαργαρίτα Πάλμερ ἔδιδεν εἴς τινας ἰταλικὰς λέξεις ἦχον τόσῳ παράδοξον, ὥστε δὲν ἠδύνατό τις ἀκούων αὐτὴν νὰ μὴ γελάσῃ.

Ἡ πρώτη αὕτη ἐπίσκεψις δὲν διήρκεσεν· ἦτο ἐν τούτοις ἀρκετή, ὥστε νὰ ἐννοήσω ἐξ αὐτῆς ὅτι ἡ δεσποινὶς Μαργαρίτα εἶχε πνεῦμα ἀνεπτυγμένον καὶ ὅτι εἶχε γνώσεις ποικίλας, ἃς πολλοὶ καλλιτέχναι θὰ ἐπεθύμουν. Μοὶ ἔκαμε παρατηρήσεις ἀρκετὰ ὀρθάς, μοὶ ἔδωκε συμβουλὰς καλάς· εἶχον μάλιστα τὴν ἐλευθεριότητα νὰ τῆς τὸ ὁμολογήσω, τοῦθ' ὅπερ ἐκολάκευσε τὸν ἐγωϊσμόν της καὶ διήγειρε τὰς συμπαθείας της πρὸς ἐμέ. Ὅσῳ δὲ ἡ ἐκφρασθεῖσα ὑπὸ τῆς νεανίδος ἐπιθυμία τοῦ νὰ κατασκευάσω τὴν προτομήν της μὲ ηὐχαρίστει, τόσῳ μὲ ἐψύχραινεν ἡ ἀδιαφορία τοῦ ἀδελφοῦ. Πλὴν εἰς οὐδέτερον ἐξεδήλωσα τὸ αἴσθημά μου. Δὲν δυσηρεστούμην· ἄλλως τε ἐσκεπτόμην: ἃς ἀγνοῶσιν ὅτι γνωρίζω τὴν ἀγγλικήν. Μετ' οὐ πολὺ ἡ δεσποινὶς Μαργαρίτα ἐπεσκέπτετο τακτικῶς τὸ ἐργαστήριόν μου μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως μόνη, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐκπλήττει τοὺς γινώσκοντας οἵας ἐλευθερίου ἀγωγῆς τυγχάνουσιν αἱ ἀγγλίδες καὶ ἀμερικανίδες κόραι. Ἐπελαμβάνετο κατὰ τὰς περιστάσεις, καὶ χωρὶς οὐδὲν νὰ ἀλλοιώσῃ τὴν ἐπιπληκτικὴν αἰθρίαν τοῦ μετώπου της, ζητημάτων δι' ὧν ἤθελεν ἐκπλήξει τὸ πλεῖστον τῶν γαλλίδων διὰ τὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν ἡλικίαν της. Ὡμίλει ἀδιαφόρως, περὶ φιλοσοφίας καὶ θρησκείας, περὶ τέχνης καὶ φιλολογίας, περὶ ἔρωτος καὶ γάμου. Ἐπὶ τῶν δύο δὲ μάλιστα τελευταίων εἶχεν ἰδέας τόσῳ σαφεῖς καὶ ὡρισμένας, ὥστε μὲ ἐφόβιζε πολλάκις· βλέπουσα δ' αὐτὴν γελῶσαν καὶ παίζουσαν ἀστειευομένη περὶ τὰ ἀφορῶντα τὰ αἰσθήματα, ἀμφίβαλλον ἂν ἦτο ἐπιδεκτικὴ τῶν τρυφερῶν ἐκείνων αἰσθημάτων, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ θεμέλιον τῆς γυναικείας φύσεως, καθιστῶντα αὐτὴν προσφιλῆ. Τότε δὲ μοὶ ἐφαίνετο μικρὸν τέρας, ἀναίσθητον τῷ ἔρωτι καὶ διεγεῖρον διὰ τοῦτο τὴν ἀποστροφήν μου.

Ἡμέραν τινά, ὅτε οἱ περὶ ἔρωτος ἀστεϊσμοί της μ' εἶχον ἀπελπίσει τῇ εἶπον ἀσυνέτως καὶ ἀπεριεσκέπτως:

— Οἰκτείρω τὸν ἄνδρα, ὅστις ἑλκυόμενος ὑπὸ τῶν χαρίτων σας ἤθελε κρούσει τὴν θύραν τῆς καρδίας σας.

— Διατί;

— Διότι..... Ἐτραύλιζον δὲν ἐτόλμων νὰ προχωρήσω.

— Ἴσως διότι εἶνε μαρμαρίνη ἢ μᾶλλον διότι στεροῦμαι τελείως τοιαύτης. Δὲν εἶναι ἀληθές; Θάρρει· προχώρει.

— Ὄχι, δεσποινίς. Δὲν λέγω...

— Ἀλλὰ τί λοιπόν; Ὁμίλει, τὸ θέλω. Διατὶ τὸν οἰκτείρετε;

— Αἴ λοιπόν! τὸν οἰκτείρω, διότι θὰ ὑποφέρῃ. Ἐγέλασεν ἐξ ὅλης ψυχῆς ἐν ᾧ ἐγὼ ἔμεινα ἐνεός.

— Εἶμαι βεβαία ὅτι ἀγαπᾶτε κύριε Ῥινάλδη

ἐπανέλαβε μετά τινας στιγμὰς, διὰ τόνου εἰς ἄκρον εἴρωνος.

— Μάλιστα, δὲν διστάζω νὰ τὸ ὁμολογήσω· ἀλλ' ἐκείνη, ἣν ἀγαπῶ....

— Ἀναμφιβόλως εἰς ὅλας τὰς θωπείας τῆς καρδίας μόνη ἡ λέξις ἔρως τὴν ἀναγκάζει νὰ ἐρυθριᾷ· τρέμει ἅμα τὴν πλησιάζει. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ σᾶς οἰκτείρῃ τις.

— Ἀγνοῶ, ἂν ἦμαι ἄξιος οἰκτιρμοῦ ἢ φθόνου· τοῦτο μόνον γνωρίζω, ὅτι ἄν ποτε ἐζήτουν τὴν χεῖρα της δὲν θὰ εἶχον τὴν θλίψιν νὰ ἴδω αὐτὴν γελῶσαν πρὸ τοῦ αἰσθήματος, ὅπερ ὀφείλει νὰ ἦναι ἡ χαρὰ καὶ ἡ δόξα τῆς γυναικός.

— Ὤ! τοῦτο μοὶ φαίνεται ἐλάχιστα ἐπιτετηδευμένον ἐκ μέρους ἀνδρός.

— Αἴ πῶς! δὲν εἶναι ὁ ἔρως ὁ πρῶτος σκοπὸς τῆς γυναικός; δὲν πρέπει νὰ αἰσθάνηται ἑαυτὴν εὐτυχῆ νὰ ὑπερηφανεύηται μάλιστα διότι γνωρίζει νὰ ἑλκύῃ τὸν σεβασμὸν τοῦ ἀνδρὸς τὰ αἰσθήματα καὶ τὸν ἔρωτα του;

— Κατ' ἐμὲ, ἡ γυνὴ ἔχει τὰ αὐτὰ δικαιώματα μετὰ τοῦ ἀνδρὸς νὰ ἀπαιτῇ τὰ αὐτὰ αἰσθήματα παρ' ἐκείνου, ὃν ἐξέλεξε καὶ εἰς ὃν ἐδήλωσε τοιαῦτα.

— Συμφωνῶ.

— Εὐτυχῶς! Ἤδη βλέπω ὅτι δὲν εὐαρεστεῖσθε νὰ βλέπητέ τινα γελῶντα περὶ σοβαρῶν. Θέλω προσπαθήσει νὰ διορθώσω τὸ σφάλμα μου. Εἶσθε εὐχαριστημένος;

— Δεσποινίς, μεταμελοῦμαι ἐπὶ τῇ δριμύτητι τῶν λόγων μου. Σύγγνωτέ μοι.

Ὅταν ἀνεχώρησεν ὁ νοῦς μου ἔπτη πρὸς τὴν φιλτάτην Πίαν, ἣν ἠδυνάτουν νὰ λησμονήσω, παραβάλλων δ' αὐτὴν πρὸς τὴν δεσποινίδα Μαργαρίταν ἠσθανόμην αὐξάνοντα τὸν ἔρωτά μου, ἐμεμφόμην ἐμαυτοῦ, ὅτι τὴν ἀφῆκα χωρὶς νὰ τὴν ἀποχαιρετήσω καὶ ἀπεφάσισα νὰ τὴν ἐπισκεφθῶ προσεχῶς. Βλέπεις, ὅτι ὅλαι αἱ ἀγαθαὶ ἀποφάσεις μου ἐματαιώθησαν. Τὴν ἠγάπων πλέον ἢ ὅσον ὑπέθετον.

Ἀπὸ τῆς συντόμου ἐκείνης μετ' ἐμοῦ λογομαχίας ἡ δεσποινὶς Μαργαρίτα ἤλλαξεν ἐπαισθητῶς. Ὁ χαρακτήρ της ἔχασε κατ' ὀλίγον τὸ τραχὺ καὶ ἀπότομον· τόνοι φιλοφροσύνης ἐκάλλυναν τὴν φωνήν της. Οἱ ὀφθαλμοί της, ὅταν μὲ ἐθεώρει, ἐδήλουν ταπεινόν τι καὶ μυστηριῶδες ὅπερ μὲ ἐξέπληττε. Ἐν γένει δ' ὅλον τὸ σῶμά της ἐδείκνυε κινήσεις ἁβρότητος καὶ ὄκνου αἵτινες τὴν παρίστανον ὡς γαλῆν ἣν ἐπέπληξαν καὶ ἥτις αἰτουμένη συγγνώμην ἀρχίζει νὰ παίζῃ μετὰ τοῦ κυρίου της, κρύπτουσα πάντοτε τοὺς ὄνυχάς της. Ὅταν εἶδον τὸ τέχνασμα τοῦτο, δὲν ἠδυνήθην νὰ μὴ αἰσθανθῶ τὴν ματαιότητά μου ἱκανοποιουμένην. Πλὴν μετ' οὐ πολὺ ἠνωχλήθην.

Τὴν ὀξυδέρκειαν τῆς γυναικὸς δὲν διέφυγεν οὐδὲ ἠπάτησεν ἡ ταραχή μου· καὶ ἐξηκολούθει περιβάλλουσά με ἐν δικτύῳ διὰ δελεασμάτων τόσῳ κινδυνωδεστέρων, ὅσῳ ἦσαν ἀπροσδόκητα. Ὅ,τι ἡ τέχνη τῆς flirtation δύναται νὰ ἐπινοήσῃ, ὑπὲρ τῆς γυναικὸς τὸ μετεχειρίσθη· καὶ παρ' ὀλίγον ἡμέραν τινὰ νὰ ὑποκύψω εἰς τὰς γοητείας τῆς νέας ταύτης Κίρκης. Μὴ συναισθανόμενος ποῦ εὑρίσκομαι, παραληρῶν ἔπιπτον πρὸ τῶν ποδῶν της, ἂν μὴ ἡ εἰκὼν τῆς ὡραίας καὶ θελκτικῆς Πίας παρενετίθετο μεταξὺ ἐμοῦ καὶ αὐτῆς. Τὸ ὄνομά της ἔγινε κραυγὴ τύψεως ἐπὶ τῶν χειλέων μου. Ἡ δεσποινὶς Μαργαρίτα, ἥτις ἐτοποθετεῖτο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὅπως ἐργασθῶ τὴν προτομήν της, ἐγκατέλιπε τὴν θέσιν της καὶ ψυχρὰ καὶ ὑπερόπτις ἀνεχώρησεν, εἰποῦσά μοι.

— Ἴσως δὲν ἔχετε διάθεσιν νὰ ἐργασθῆτε σήμερον, κύριε.

— Ἀληθῶς ἠρκέσθην νὰ τῇ ἀπαντήσω.

— Θὰ ἐπιστρέψω αὔριον, ἂν εὐαρεστῆσθε.

— Εἶμαι εἰς τὰς διαταγάς σας, δεσποινίς.

— Ἐξῆλθε τοῦ ἐργαστηρίου. Ἐχρειάσθην ὀλίγας στιγμὰς ὅπως συνέλθω. Μάτην ὡρκιζόμην ὅτι δὲν θὰ τὴν ἀγαπήσω ποτέ, ἀνακαλῶν τὴν εἰκόνα τῆς Πίας. Ἔλεγες, ὅτι ἡ κόρη αὕτη μοῦ ἐτάραξε τὸ λογικόν. Ἀπεφάσισα νὰ ζητήσω ἄδειαν παρὰ τοῦ κ. Πάλμερ νὰ διέλθω ἡμέρας τινὰς ἐν Prato. Ἀλλ' ἤθελον νὰ ἀποπερατώσω πρότερον τὸ πρόπλασμα τῆς προτομῆς τῆς Μαργαρίτας. Ἀπὸ τῆς ἐπαύριον ἤρχισα καὶ κατὰ τὸ πέρας τῆς ἑβδομάδος ὁ γύψος εἶχε χυθῆ. Ἠδυνάμην νὰ ἀναχωρήσω. Ὁ κ. Πάλμερ μοὶ ἔδωκε δεκαπενθήμερον ἄδειαν· τὴν στιγμὴν τῆς ἀναχωρήσεως ὁ κ. Ἐδουάρδος προσεφέρθη νὰ μὲ συνοδεύσῃ. Δὲν ἠδυνάμην νὰ ἀντιστῶ· καὶ ἠρχίσαμεν τὴν ὁδόν μας. Ὁ συνοδός μου ἔμεινεν ἐν Φλωρεντίᾳ ὑποσχεθείς μοι ὅτι ἤθελε μὲ ἀνταμώσει ἐν Prato.

Ἀπαλλαγεὶς αὐτοῦ, ἄλλως λίαν ὀχληροῦ δι' ἐμὲ, ἔφθασα εἰς Prato τὴν καρδίαν πάλλουσαν ἐκ τῶν ἡδυτέρων συγκινήσεων. Πῶς ἤθελον ἀποζημιωθῆ δι' ὅσα εἶχον ὑποφέρει κατὰ τὴν μακρὰν ἀπουσίαν μου; Ἡ δὲ Πία πῶς θὰ μὲ ἴδῃ ἐπανακάμπτοντα; Αὗται ἦσαν αἱ σκέψεις μου. Ἐν τούτοις ἤλπιζον· ἔτρεμον.

ΣΤ'.

Ἐν ᾧ εἰσηρχόμην εἰς τὸ ἐργαστήριόν μου, ἰδών με ὁ μικρὸς Νίνος, ὅστις ἔπαιζε πρὸ τοῦ ἀρτοποιείου τοῦ πατρός του ἔσπευσε μετὰ φωνῶν χαρᾶς, ὅπως τὸν ἀσπασθῶ· μὲ ἠκολούθησε μέχρι τοῦ δωματίου μου, ὅπου ἡ Γάζα μοὶ εἶπεν, ὅτι τὸν εἶδε πολλάκις κρούοντα τὴν θύραν τοῦ ἐργαστηρίου. Τὸν μικρὸν ἄγγελον, δὲν μὲ ἐλησμόνησεν, ἐκεῖνος. Ἐδώρησα αὐτῷ ὅ,τι εὗρον ἐνώπιόν μου προσπαθῶν νὰ τὸν εὐχαριστήσω. Ἐκεῖνος ὅμως πλήρης τῆς χαρᾶς, μὲ ἔσυρεν ἐνίοτε ἀπὸ τῆς χειρός· ἠννόησα ὅτι θέλει νὰ μὲ φέρῃ εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ ἐσκέφθην νὰ ἐπωφεληθῶ τῶν διαθέσεών του, αἵτινες θὰ ἐξήγουν φυσικῶς τὴν εἰς τὸν οἶκον τῶν Φαλγκιέρη ἐπίσκεψίν μου. Κατῆλθον ὅθεν ἀμέσως, καὶ δῆθεν ἀφιέμενος ὡς εἰς ὁδηγὸν εἰς τὰς διαθέσεις τοῦ Νίνου, κρατοῦντός με πάντοτε ἐκ τῆς χειρός, διῆλθον τὴν ὁδὸν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἀρτοπωλεῖον ὅπου δὲν εὕρομεν οὐδένα. Ὁ Νίνος κρατῶν με πάντοτε ἐκ τῆς χειρὸς ἀφῆκε κραυγάς, ὡσεὶ προσκαλῶν τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ.

Ἡ Πία πρώτη ἐφάνη ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τῆς θύρας τοῦ συνεχομένου μετὰ τοῦ καταστήματος δωματίου· ἰδοῦσά με δὲ ἀφῆκε κραυγὴν ἐκπλήξεως καὶ ἔστη· δὲν ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ· ἐλειποθύμησε σχεδὸν καὶ ἐζήτησε νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ τοίχου. Ἔσπευσα καὶ περιπτυξάμενος, ἐστήριξα αὐτήν. Ἀνέλαβεν ἀμέσως καὶ ἀπαλλαγεῖσα τῶν βραχιόνων μου ἐκάθισεν εἰς τὴν συνήθη θέσιν της.

Ἡ πτωχὴ Πία ! πῶς ἤλλαξε ! Τὸ ῥοδόχρουν χρῶμα τῆς νεότητος καὶ τῆς ὑγείας διεδέχθη ἄκρα ὠχρότης. Αἱ παρειαί της ἦσαν ἰσχνόταται· οἱ ὀφθαλμοί της ἀπώλεσαν τὴν ζωηρότητα καὶ τὸ βλέμμα της τὸ ἡδὺ ἐκεῖνο, ὅπερ διέκρινεν αὐτούς· τὰ καταπόρφυρα γείλη της, ἀφ' ὧν ἐνόμιζέ τις, ὅτι σπεύδει νὰ χυθῇ τὸ αἷμα, ἦσαν σχεδὸν ἄχροα. Ἐν ᾧ δὲ τὴν ἐθεώρουν μετημελημένος καὶ συμπαθῶν μοὶ λέγει :

— Ὁμολόγησον, ὅτι ἂν μὲ συνήντας ἔξω τοῦ οἴκου μου, δυσκόλως θὰ μὲ ἀνεγνώριζες.

— Ἂν οἱ ὀφθαλμοί μου ἠπατῶντο, ἡ καρδία μου θὰ μοὶ ἔκραζε : ἰδοὺ ἡ Πία.

— Ἀ! Πῶς μὲ ὠφελοῦσιν οἱ λόγοι σου!

— Δι' ὄνομα Θεοῦ, τί ἔπαθες Πία ;

— Ἀλλοίμονον ! ἀγνοῶ· ἀλλὰ ἔγινα ὡσεὶ ἡ mal'aria διῆλθεν ἐπ' ἐμέ. Δὲν ἐπίστευον, ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπομείνῃ τις ὅσα ἐγὼ χωρὶς νὰ ἀποθάνῃ. Καὶ σύ; ἦσο πάντοτε ὑγιής· φαίνεσαι· αἴ! τόσῳ τὸ καλλίτερον! Ἀλλὰ πολὺ ἀπουσίασες!

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΚΑΤΑ Γ. ΚΟΥΡΤΙΟΝ ΚΑΙ ΕΡΝΕΣΤΟΝ ΚΟΧ

ΥΠΟ

Π. Π. ΙΑΣΕΜΙΔΟΥ

Ὁ ἀκάματος πρὸς τὸ συγγράφειν βιβλία καθηγητὴς κ. Π. Ἰασεμίδης μεταξὺ πολλῶν ἄλλων φιλολογικῶν βιβλίων ἐξέδωκεν ἀρτίως καὶ γραμματικὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, ἣν συνέταξε κατὰ τὰς νεωτάτας γραμματικὰς τῶν κ. Γ. Κουρτίου, Ἐρνέστου Κόχου καὶ ἄλλων. —Ἠκολούθησε δὲ ὁ κ. Ἰασεμίδης τὴν ἐποπτικὴν μέθοδον, καθ' ἣν παραλλήλως τῶν κανόνων ἔθηκε τὸ παραδείγματα, θέλων οὕτω νὰ καταστήσῃ καταληπτὰ εἰς τοὺς μαθητὰς τὰ ἐν τοῖς κανόσι διαλαμβανόμενα.

Ἀκολουθῶν τὸν μέγαν γερμανὸν γλωσσολόγον ὁ συγγραφεὺς, πολλὰς ἀνωμαλίας ὑπήγαγεν εἰς τοὺς γενικοὺς γλωσσολογικοὺς νόμους, καὶ ἐν ἐγχειριδίῳ ὀλιγοσελίδῳ περιέλαβεν ὅ,τι ἄλλαι ἄλλοτε γραμματικαὶ ἐξετίθεσαν διὰ πολλῶν καὶ δυσμνημονεύτων κανόνων.

Παρατηροῦμεν μόνον εἰς τὸν κ. Ἰασεμίδην, ὅτι τύπους ὀνομάτων ὤφειλε νὰ ἔχῃ πλείονας, διότι οἱ ἑλληνόπαιδες ἰδίως χωλαίνουσιν εἰς τὴν κλίσιν τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων. Οὕτω π. χ. ἐν τῇ Β'. κλίσει ὤφειλε μᾶλλον νὰ θέσῃ ὁλόκληρον τύπον τοῦ συνθέτου ὀνόματος **περίπλοος περίπλους**, συμφώνως πρὸς τὸν κανόνα 6 τῆς γραμματικῆς του. Καὶ ἐν τοῖς συνῃρημένοις ὁ ἐν ἰδιαιτέρῳ πίνακι σχηματισμὸς ἑκάστης συζυγίας θὰ ἦτο προσφορώτερος διὰ τὸν παῖδα. Τὸ αὐτὸ παρατηρητέον καὶ ἐν τοῖς εἰς **μι**, ἔνθα ἴσως θὰ προξενῇ σύγχυσιν εἰς τὸν μαθητὴν ὁ παρεμβεβλημένος τύπος τοῦ ἀορίστου β'. **ἔδυν** ἐν τῷ **δείκνυμι**. Ὁ κανὼν τῆς Α'. κλίσεως τῶν ὀνομάτων ἠδύνατο γλωσσολογικῶς νὰ ἁπλοποιηθῇ ἔτι μᾶλλον, νὰ ἐλλείψῃ δὲ ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ἐξαιρετέων ὀνομάτων ἐν τῇ κλητικῇ.

Ἀφοῦ ὡς ῥιζικὸν φωνῆεν τῶν ὀνομάτων τῆς κλίσεως εἶνε τὸ α, ὅπερ ἐν τοῖς ἀρσενικοῖς μετὰ τὴν πρόσληψιν τοῦ ς φυλάττεται ἢ τρέπεται εἰς η ἐν ὡρισμέναις περιστάσεσι, τότε ἡ κλητικὴ σχηματίζεται ἀποβάλλουσα τὸ ς καὶ φυλάττουσα τὸ ῥιζικὸν α. Τρέπουσι δὲ αὐτὸ εἰς η τινὰ ὀνόματα εἰς **της**, ὡς **ἀγύρτης, ἀρότης, ἐπιβάτης**· ὀνόματά τινα ἀνθρώπων ἢ θεῶν, ὡς **Ἀριστείδης, Ἀλκιβιάδης, Κρονίδης, Πέρσης** (ὀνομ. κύρ.). Τὸ δὲ **Ἑρμῆς** ἀναγκαίως ἔχει ἐν τῇ κλητικῇ η ἕνεκα τῆς συναιρέσεως.

Μετὰ τὰς ὀλίγας καὶ ἐπουσιώδεις ταύτας παρατηρήσεις τὴν Γραμματικὴν τοῦ κ. Ἰασεμίδου θεωροῦμεν λίαν πρόσφορον καὶ χρήσιμον διὰ τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν, οὐδεμία δ' ἀμφιβολία ὅτι θὰ εἰσαχθῇ ἐν τοῖς σχολείοις τοῦ Κράτους.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ
Παρὰ τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας.